

Protokoll fört vid enskild föredragning

Utbildnings- och kulturavdelningen
Utbildningsbyrån

Beslutande
Viceantråd
Annika Hambrudd

Föredragande
Specialsakkunnig högre utbildning
Heidi Eriksson

Justerat
Omedelbart

Nr 4

Lagpromemoria, förslag till ny lag om en åländsk
referensram för examina och övriga samlade
kompetenser

ÅLR 2023/8806

U2 9

Beslut

Lagstiftningspromemorian, bilaga U224E02, överförs härmed till lagberedningen för
fortsatt beredning.

Lagstiftningspromemoria om lag om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser

Utbildnings- och kulturavdelningen

Dnr: ÅLR 2023/8806

Datum: 1.2.2024

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Innehållsförteckning

1 Inledning	3
1.1 Bakgrund	4
1.2 Alternativa sätt för genomförande	6
1.3 Andra länders nationella referensramar för kvalifikationer	7
2 Lagstiftningsbehörighet	9
2.1 Behörighetsfördelning gällande grundskola	10
2.2 Behörighetsfördelning gällande gymnasieutbildning.....	10
2.3 Behörighetsfördelning gällande yrkeshögskoleutbildning	11
3 Det åländska examenssystemet och AxQF	11
3.1 Grundskoleutbildning	13
3.2 Allmänbildande gymnasieutbildning.....	15
3.3 Gymnasieutbildning med yrkesinriktning	16
3.4 Yrkes- och specialyrkesexamen	18
3.5 Högskoleutbildning	19
3.6 Samlade kompetenser som kompletterar examenssystemet	21
3.6.1 Yrkesträningsprogrammet	21
3.6.2 Samlade kompetenser som riktar sig till dem som avlagt examen.....	22
3.7 Ansökningsförfarande för införande av nya samlade kompetenser	22
3.8 Bedömning av nuläget	23
4 Lagförslaget	24
5 Konsekvensbedömning	25
5.1 Ekonomiska konsekvenser	25
5.2 Administrativa konsekvenser	25
5.3 Samhälleliga konsekvenser.....	26
6 Detaljmotivering	27
6.1 Närmare bestämmelser och föreskrifter.....	28
6.2 Landskapslag om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser	29
6.3 Landskapsförordning om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser	30

1 Inledning

År 2008 infördes en europeisk referensram för kvalifikationer (EQF) inom EU. EQF är ett system med åtta nivåer som bygger på läranderesultat, som tilldelar olika typer av kvalifikationer en nivå och används för att jämföra olika nationella system för kvalifikationer. Genom att utgå från EQFs generellt formulerade nivåbeskrivningar framgår vad en person vet, förstår och kan göra efter avklarad kvalifikationsnivå. Nivån framkommer på olika slags kvalifikationsbevis och beror på hur avancerade kunskaperna är. Nivå 1 är lägst och nivå 8 högst. EQF ska göra det lättare att arbeta och studera utomlands samt främja kontinuerligt lärande och kompetensutveckling i Europa. EQF bidrar till att kvalifikationer från andra länder och institutioner blir tydligare, mer jämförbara och lättare att använda i andra länder.

För att underlätta implementeringen av EQF i medlemsstaterna har Europeiska unionens råd (framöver rådet) antagit en rekommendation (2017/C 189/03)¹ som formulerar tio kriterier som bör uppfyllas för att skapa samstämmighet i tillämpningen länder emellan. I rekommendationen uppmanas medlemsstaterna att skapa nationella referensramar för kvalifikationer (NQF) och koppla dessa till EQF för att skapa ett klart och öppet samband mellan de nationella kvalifikationsnivåerna och de åtta EQF-nivåerna. Redovisningen av det nationella systemets koppling till det europeiska kallas hänvisningsrapport och klargör det lokala utbildningssystemets uppbyggnad och hur lokala kvalifikationer placeras på EQF-skalan. Hänvisningsrapporten ska beskriva hur den lokala referensramen fungerar i praktiken. Hänvisningsrapporterna ska framtas lokalt och delges EU-institutionerna, behandlas av kommissionens rådgivande organ EQF AG och slutligen publiceras digitalt.

Finland har lagstiftat sin nationella referensram (FiNQF) genom lagen om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser (FFS 93/2017) och statsrådets förordning om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser (FFS 120/2017). Enligt 18 § 1 mom. 14 punkten i självstyrelselag (1991:71) för Åland har landskapet Åland behörighet i undervisningsfrågor. De åländska kvalifikationerna ingår således inte i FiNQF och är i dagsläget inte kopplade till EQF-systemet.

I följande lagstiftningspromemoria föreslås det att det stiftas en åländsk lag om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser. I referensramen indelas enligt förslaget de examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som ingår i Ålands nationella utbildnings- och examenssystem i åtta kvalifikationsnivåer. Enligt förslaget ska det genom förordning av landskapsregeringen föreskrivas om hur examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser placeras på de olika kvalifikationsnivåerna enligt de läranderesultat de producerar samt hur ansökningsförfarandet för inkluderande av nya samlade kompetenser ser ut.

Referensramen möjliggör en övergripande granskning av det åländska utbildnings- och examenssystemet och övriga samlade kompetenser genom att det kunnande som dessa förutsätter beskrivs som kunskaper, färdigheter och kompetenser på ett enhetligt sätt och genom att deras inbördes förhållande slås fast. Referensramen förbättrar det åländska examenssystemets överskådlighet och funktion, ökar examinas genomskinlighet och jämförbarhet nationellt och internationellt, är ett stöd vid erkännande av examina samt främjar nationell och internationell rörlighet och förutsättningarna för utbildningssamarbete och utbildningsexport.

¹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01))

Lagen avses träda i kraft senast den 1 januari 2025.

Den viktigaste aktören i EQF-arbetet är utbildningsbyrån vid Ålands landskapsregering som agerar som Ålands lokala samordningspunkt för EQF. Landskapsregeringen utarbetar en åländsk referensram för kvalifikationer (AxQF) med tillhörande lagstiftning och hänvisningsrapport jämsides. När arbetet är klart ska nya kvalifikationsbevis på Åland (till exempel examens- och avgångsbetyg) hänvisa till både aktuella AxQF- samt EQF-nivåer. Utgångspunkten för AxQF och de formulerade läranderesultaten är Finlands nationella referensram (FiNQF) eftersom utbildningssystemen och läranderesultaten från de olika utbildningsstadierna långt är jämlika mellan Åland och övriga Finland. I tabell 1 nedan framkommer de åländska kvalifikationer som i nuläget bör ingå i AxQF. Det finns flera nivåer som inte har en åländsk examensmöjlighet i dagsläget.

Tabell 1. De åländska examensmöjligheterna och deras placering i AxQF.

Nivå i AxQF	Examensmöjligheter på Åland baserat på AxQF-nivå
1	<i>Saknas examensmöjligheter på denna nivå i dagsläget</i>
2	Grundskoleutbildning (åk 1–9) Yrkesträningsprogrammet (YTP)
3	<i>Saknas examensmöjligheter på denna nivå i dagsläget</i>
4	Allmänbildande gymnasieexamen Gymnasieexamen med yrkesinriktning Yrkesexamen
5	Specialyrkesexamen
6	Yrkehögskoleexamen (YH)
7	Högre yrkehögskoleexamen (YH)
8	<i>Saknas examensmöjligheter på denna nivå i dagsläget</i>

Lagstiftningspromemorian har utarbetats av utbildningsbyråns specialsakkunniga tjänsteman inom högre utbildning i samarbete med utbildnings- och kulturavdelningens jurist. Promemorian utgår från rikets förarbeten till lagen om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser.²

Lagstiftningspromemorian består av sammanlagt sex kapitel. I det inledande kapitlet diskuteras behovet av lagstiftning samt hur de nordiska länderna valt att implementera EQF. I kapitel två redogörs de lagstiftningsbehörigheter som berörs. I kapitel tre framgår en sammanställning över det åländska examenssystemet. Det fjärde kapitlet innehåller en sammanfattning av lagförslaget och relevanta överväganden. Kapitel fem innehåller en konsekvensbedömning över de föreslagna ändringarna och kapitel sex innehåller den föreslagna lagtexten.

1.1 Bakgrund

I Europeiska unionen lyftes referensramar för kvalifikationer fram i den utbildningspolitiska debatten i slutet av 1990-talet. I bakgrunden fanns ett behov av att göra utbildningssystemen och examina öppnare och

² https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Sidor/RP_204+2016.aspx

genomskinligare, underlätta erkännandet av tidigare förvärvat kunnande i en anda av livslångt lärande och betona betydelsen av resultaten av lärande vid anordnande av utbildning.

Den europeiska referensramen för kvalifikationer (EQF) började utvecklas 2004 när medlemsstaterna, arbetsmarknadsparterna och andra intressentgrupper ville få tillgång till gemensamma ramar för att underlätta jämförbarheten av examina. Kommissionens förslag om en referensram med åtta nivåer som baserar sig på resultat av lärande blev klart i september 2006 (KOM (2006) 479 slutlig)³. Europaparlamentets och rådets rekommendation om en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (2008/C 111/01) antogs den 23 april 2008 (den så kallade EQF-rekommendationen). Rekommendationen ersattes av en uppdaterad version som antogs den 22 maj 2017 (2017/C 189/03)⁴.

EQF är en gemensam europeisk referensram som knyter samman olika länders kvalifikationssystem och som ska göra kvalifikationer från olika länder och system lättare att jämföra med varandra och förstå. Referensramen har två huvudmål: att bidra till att främja medborgarnas rörlighet mellan länder och att underlätta deras livslånga lärande. Därtill bidrar EQF till målen att främja livslångt lärande och att förbättra anställbarhet, rörlighet och social integration för arbetstagare och studerande.

EQF har åtta nivåer och omfattar samtliga kvalifikationer, både allmänbildande, yrkesinriktad och akademisk utbildning. Varje examensnivå bör kunna uppnås genom olika utbildnings- och karriärvägar. Referensnivåerna i EQF grundar sig på resultat av lärande som beskrivs som kunskaper, färdigheter och kompetens. Var och en av de åtta nivåerna definieras genom nivåbeskrivningar som anger de resultat av lärande som är av betydelse för examina på den nivån i varje examenssystem. Inom EQF inriktar man sig på vad den som har avlagt examen vet, förstår och kan göra.

EQF är förenlig med den referensram för högskoleexamina som har utarbetats inom ramen för Bolognaprocessen. I beskrivningen av nivåerna 6–8 i EQF hänvisas till beskrivningarna av de nivåer inom högskoleutbildningen som man enats om inom ramen för Bolognaprocessen. Nivåbeskrivningarna i EQF skiljer sig dock till ordalydelsen från nivåbeskrivningarna enligt Bolognaprocessen. Det beror på att EQF, i egenskap av referensram för livslångt lärande, även omfattar yrkesutbildning och arbetsmiljöer ända upp till högsta nivå.

EQF ersätter inte och i den definieras inte nationella examenssystem eller examina. Den europeiska referensramen beskriver inte enskilda examina eller kompetensen hos enskilda personer. Enskilda examina bör placeras på en lämplig nivå i den europeiska referensramen för kvalifikationer via de nationella examenssystemen eller de nationella referensramarna.

Det är frivilligt att genomföra den europeiska referensramen för kvalifikationer nationellt, men det rekommenderas att medlemsländerna kopplar sina nationella examenssystem till EQF genom att göra hänvisningar från nationella examensnivåer till nivåerna i EQF och vid behov utarbeta nationella referensramar för kvalifikationer i enlighet med nationell lagstiftning och praxis.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52006PC0479&from=EN>

⁴ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01))

Enligt EQF-rekommendationen bör medlemsländerna använda ett tillvägagångssätt som bygger på resultat av lärande när examina beskrivs och fastställs samt främja validering av icke-formellt och informellt lärande. För att öka tilltron till examina och utbildningar uppmanas medlemsländerna att i beskrivningarna av de nationella kvalifikationerna i enlighet med EQF främja och tillämpa principerna för kvalitetssäkring som räknas upp i bilagan till rekommendationen. Vidare uppmanas medlemsländerna att utse nationella samordningspunkter för att stödja och styra kopplingen mellan det nationella kvalifikationssystemet och den europeiska referensramen för kvalifikationer.

Inom ramen för den rådgivande grupp som styr genomförandet av EQF på EU-nivå har man kommit överens om det förfarande och de kriterier med stöd av vilka de övriga medlemsländerna kan ge sina synpunkter på hur överskådlig examinas placering är. När det på nationell nivå har avtalats om hur examina ska inordnas i den nationella referensramen och i EQF, utarbetar medlemsländerna en hänvisningsrapport om saken för internationellt bruk. I rapporten besvaras tio frågor och dessa tas upp i gruppen. Till sist publiceras rapporten på kommissionens webbplats. Syftet med förfarandet är att examinas placering ska bli genomskinligare och lättare att förstå i andra länder.

Enligt landskapsregeringens utbildningspolitiska program *Kompetens 2025* är visionen att det åländska utbildningssystemet ska förbereda elever och studerande för en global arbetsmarknad. En referensram för examina och övriga samlade kompetenser synliggör de examina som ingår i det åländska utbildningssystemet och övrigt kunnande och förbättrar på så sätt förutsättningarna för internationell rörlighet och utbildningsexport och bidrar till uppnåendet av målen i det utbildningspolitiska programmet. I landskapsregeringens budget för 2024 anges att ingå i EQF-systemet senast 2025 som ett av utbildningsbyråns budgetmål. Att officiellt inrätta AxQF-ramverket är en hörnsten för att referera AxQF till EQF.

1.2 Alternativa sätt för genomförande

Det finns tre alternativa sätt att genomföra referensramen för examina och övriga samlade kompetenser. Det skapas en nationell referensram som är fristående från den europeiska referensramen för kvalifikationer, den europeiska referensramen för kvalifikationer används som sådan som grund för den nationella referensramen eller det utarbetas en nationell referensram som utgår från och i någon mån utnyttjar den europeiska referensramen för kvalifikationer.

Att skapa en helt ny nationell referensram som är fristående från den europeiska kan inte anses leda till uppnåendet av de mål som ställts för den europeiska referensramen för kvalifikationer. En helt separat nationell referensram skulle i betydande grad försvåra möjligheterna att inordna åländska examina i den europeiska referensramen för kvalifikationer. Det skulle också bli komplicerat att beskriva det kunnande som krävs för examina och att jämföra examina. Samma utmaningar gäller en referensram som i större utsträckning avviker från rikets referensram eftersom det åländska utbildningssystemet i praktiken ofta använder sig av rikets system, exempelvis tillämpas rikets läroplansgrunder för gymnasialstadiet.

Ett möjligt alternativ är att tillämpa den europeiska referensramen för kvalifikationer som sådan som grund för den nationella referensramen. Examina som har avlagts i det åländska systemet och övrigt kunnande som förvärvats inom ramen för systemet kan inordnas på de åtta nivåerna i den europeiska referensramen för kvalifikationer. Problemet med detta alternativ är dock kompetens-/nivåbeskrivningarna. De

kompetensbeskrivningar som utarbetats på EU-nivå är mycket allmänt hållna och ger inte en tillräcklig bild av det kunnande som åländska examina leder till. Att utnyttja dem direkt är inte heller ändamålsenligt med tanke på utvecklingen av systemet och i synnerhet av det kunnande som examina förutsätter.

Det bästa alternativet är att utarbeta en åländsk referensram för kvalifikationer med utgångspunkt i Finlands referensram och i viss mån utnyttja den europeiska referensramen för kvalifikationer.

På basis av vad som sagts ovan kan den indelning i åtta nivåer som finns i den europeiska referensramen för kvalifikationer utnyttjas direkt även om samtliga nivåer ej i ett inledande stadie kan kopplas till en aktuell kvalifikation. Genom att examina och övriga samlade kompetenser klassificeras i åtta nivåer i den nationella referensramen, kan examina och övriga samlade kompetenser lättare inordnas i den europeiska referensramen för kvalifikationer. Det gör det också lättare att jämföra olika länders examina sinsemellan. Indelningen i åtta nivåer bidrar också till att den nationella referensramen blir mer genomskinlig internationellt. Kompetensbeskrivningen för varje nivå anpassas så att såväl allmänbildande eller akademiska som yrkesinriktade examina kan placeras på samma nivå.

Kompetensbeskrivningarna för nivåerna i den europeiska referensramen för kvalifikationer kan utnyttjas till viss del. För att nivåerna i referensramarna ska kunna jämföras ska de kompetensbeskrivningar som ingår i den nationella referensramen bygga på den europeiska referensramen för kvalifikationer. Det är dock skäl och möjligt att precisera dem utifrån nationella utgångspunkter.

Referensramen för examina och övriga samlade kompetenser och de målsättningar som sammanhänger med genomförandet av den är så viktiga att referensramen bör tillförsäkras en stadig grund och god synlighet. De föreslagna bestämmelserna på lag- eller förordningsnivå framhäver referensramens betydelse och omfattande täckning, stärker dess synlighet och trovärdighet internationellt samt visar att den är bindande. I den gällande lagstiftningen finns inte något bemyndigande att fastställa en nationell referensram för Åland. Av den anledningen är det påkallat att föreskriva om en referensram på lagnivå. Det här kan genomföras antingen så att en bestämmelse om bemyndigande fogas till de lagar som gäller examina och utbildning inom landskapets behörighet eller så att bestämmelser om referensramen utfärdas genom en särskild lag. En särskild lag kan anses vara ett bättre alternativ än att bestämmelser om bemyndigande fogas till den gällande lagstiftningen, eftersom det då blir möjligt att på ett övergripande sätt granska det åländska utbildnings- och examenssystemet och det kunnande det medför.

1.3 Andra länders nationella referensramar för kvalifikationer

Alla länder som är medlemmar i EU och EES eller som ansökt om medlemskap i EU har fattat beslut om att utarbeta eller vidareutveckla en nationell referensram för kvalifikationer som kan säkerställa att nivåerna är jämförbara med referensnivåerna i EQF. Sammanlagt 36 länder hade år 2022 utarbetat en nationell referensram för kvalifikationer och angett hur de nationella nivåerna och referensnivåerna i EQF är kopplade till varandra⁵. De grundläggande lösningarna förefaller likartade: man utarbetar en övergripande referensram för hela kvalifikationssystemet. I en del länder har man berett utbildningsnivåspecifika referensramar, i syfte att i ett senare skede förena dem till en enda referensram. I största delen av medlemsländerna har den nationella

⁵ <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/nqfs-online-tool/overview>

referensramen för kvalifikationer åtta nivåer. Vissa länder har enskilda NQF-lagar medan andra baserar systemet på formella regeringsbeslut eller hänvisningar i redan existerande lagar.

Alla nordiska länder har utarbetat en nationell referensram för kvalifikationer. Finlands referensram verkställs genom lagen om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser (10.2.2017/93)⁶ och statsrådets förordning om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser (23.2.2017/120)⁷. Finlands system bygger på den europeiska referensramens åtta nivåer men kompetensbeskrivningarna för varje nivå har anpassats efter de nationella lärandemålen och lagstiftningen. Finland färdigställde sin hänvisningsrapport som sammankopplar EQF och FiNQF år 2018. Den finska referensramen innehåller för närvarande inte icke-formellt eller informellt lärande.

Danmarks nationella referensram för kvalifikationer som godkändes 2009 och omfattar åtta nivåer, som samtliga beskrivs via kompetensbaserade resultat med tre dimensioner (kunskaper färdigheter och kompetenser). De danska högskoleexamina placerar sig på nivå 5—8, men för övrigt är placeringarna riktgivande: de allmänbildande examina placerar sig på nivå 1—4 och de yrkesinriktade examina/yrkesutbildningarna på nivå 2—5. I fråga om examina som placerar sig på nivå 6—8 tillämpas principen om fullständig överensstämmelse, dvs. inlärningsresultaten ska fullständigt motsvara beskrivningen av nivån (så kallad "full fit"). För de andra nivåerna används den så kallade best fit-principen, dvs. examen placeras in på den nivå där den som helhet bäst passar in. Den danska referensramen innehåller tills vidare inte icke-formellt och informellt lärande⁸. Till den delen fortgår beredningen av referensramen. Färöarna och Grönland arbetar för närvarande med att framta egna referensramar.

På Island bereddades referensramen av undervisningsministeriet i samarbete med läroanstalter, lärare och arbetslivet som ett led i revideringen av utbildningssystemet och utbildningslagstiftningen. Den nationella referensramen för kvalifikationer innehåller sju nivåer. Den första nivån motsvarar nivå 1—2 i EQF. Följande nivå i den nationella referensramen motsvarar nivå tre i EQF och så vidare. Nivå 5 och 6 innehåller två undernivåer för att synliggöra skillnader inom nivåerna. Det föreskrivs inte om referensramen i en särskild lag, utan i den lagstiftning som gäller olika utbildningsnivåer⁹.

I Norge fastställdes en referensram för högskoleexamina i mars 2009 och beskrivningar av inlärningsresultat togs i bruk inom alla examina före utgången av 2012. En enhetlig nationell referensram för hela examenssystemet togs i bruk 2011. Referensramen innehåller sju nivåer. Nivåerna numreras 2—8, så att de tydligt har en parallell i EQF. Nivå 1 är fortfarande öppen och saknar beskrivning. Även Norges nivå 5 och 6 har vardera två undernivåer. De tre högsta nivåerna inom den nationella referensramen baserar sig på den europeiska referensramen för högre utbildning (EHEA) samt på EQF, och de övriga nivåerna på EQF. En utvidgning till icke-formellt och informellt lärande utreds¹⁰.

I Sverige fattade regeringen beslut om en nationell referensram för kvalifikationer i augusti 2015. Referensramen trädde i kraft i oktober 2015. Den nationella referensramen innehåller åtta nivåer och

⁶ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2017/20170093>

⁷ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2017/20170120>

⁸ <https://ufm.dk/en/education/recognition-and-transparency/transparency-tools/qualifications-frameworks>

⁹ <https://mms.is/um-islenska-haefniramann>

¹⁰ <https://www.nokut.no/en/norwegian-education/the-norwegian-qualifications-framework-for-lifelong-learning/>

kunnandet är indelat i kunskaper, färdigheter och kompetenser. När kvalifikationerna placeras på referensnivåerna används best fit-principen. Placeringen av kvalifikationer som ingår i det officiella examenssystemet är reglerad i förordning. När det gäller hur samlade kompetenser utanför examenssystemet ska kopplas till referensramen har man skapat ett fristående ansökningsförfarande som togs i bruk 2016¹¹.

Nationella referensramar utformas på bred front också i länder utanför Europa. År 2018 höll mer än 150 länder på att utforma en nationell referensram, eller hade redan gjort det. En positiv bieffekt av att EQF är relativt välkänt utanför Europa har varit att organ för erkännande av kvalifikationer lättare förstår kvalifikationer, vilket underlättar deras erkännande¹².

2 Lagstiftningsbehörighet

Bestämmelser om fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan landskapet Åland och övriga Finland, nedan riket, finns i självstyrelselagen (1991:71) för Åland. Lagen utgår från principen att behörigheten i förvaltningsärenden följer lagstiftningsbehörigheten.

Enligt 18 § 14 punkten i självstyrelselagen hör lagstiftningsbehörigheten gällande undervisning och läroavtal till landskapets lagstiftningsbehörighet. Behörigheten inom utbildning omfattar även den allmänna läroplikten.¹³ Självstyret medför därmed att Åland har egen lagstiftning inom både barnomsorg, grundskola, gymnasieutbildning och yrkeshögskoleutbildning. Lagstiftningsbehörigheten medför även att landskapsregeringen kan lagstifta om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser på samma sätt som riket. Även om Åland har lagstiftningsbehörighet inom utbildning finns det vissa andra områden inom rikets behörighet som påverkar hur Åland kan reglera utbildning i landskapslagstiftning. Dessa berörs närmare nedan i kapitel 2.2 och 2.3. Även dessa utbildningar kan för överskådlighetens skull upptas i den åländska referensramen med stöd av 19 § 3 mom. i självstyrelselagen.

Med stöd av 18 § 1 och 2 punkten i självstyrelselagen kan Åland, med vissa undantag, bestämma om den lagstiftning som reglerar landskapsregeringens och dess tjänstemäns och underlydande myndigheters verksamhet. Även lagstiftningsbehörigheten gällande kommunernas förvaltning och kommunernas tjänsteinnehavare hör till Åland enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen.

Lagstiftningsbehörigheten i fråga om stiftande, ändring och upphävande av grundlag utgör riksbehörighet enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt. Detta betyder att Åland inte kan stifta lagstiftning som skulle stå i konflikt mot grundlagen.¹⁴ Rätten till utbildning är en grundläggande rättighet som landskapsregeringen bör beakta och främja vid utformning av landskapslagstiftning. Enligt 16 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning och bestämmelser om läroplikten utfärdas genom lag. Enligt bestämmelsens andra moment ska det säkerställas lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv. Vetenskapens, konstens

¹¹ <https://www.myh.se/in-english/seqf>

¹² <https://europa.eu/europass/system/files/2020-05/EQF%20Brochure-EN.pdf>

¹³ Läroplikten överfördes till åländsk behörighet i samband med revisionen av självstyrelselagen 1993, RP 73/1990 rd.

¹⁴ Landskapslagarnas grundlagsenlighet kontrolleras i enlighet med 19 § i självstyrelselagen av Ålandsdelegationen som är ett särskilt organ för lagstiftningskontroll av landskapslagar. I vissa fall kan även högsta domstolen delta i lagstiftningskontrollen genom att ge ett utlåtande i ärendet.

och den högsta utbildningens frihet garanteras i bestämmelsens tredje moment. Även andra grundlagsstadgade fri- och rättigheter berörs vid ordnande av utbildning.

Förutom ovan angivna allmänna behörighetsfördelning, finns det utbildningsspecifika linjedragningar kring vad som utgör riksbehörighet och vad som hör till Ålands behörighet. Dessa berörs närmare nedan.

2.1 Behörighetsfördelning gällande grundskola

Verksamheten inom barnomsorg och grundskola regleras i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola, nedan LBG. Som ovan framgick omfattar landskapets lagstiftningsbehörighet läroplikten. I lagen ingår därmed bestämmelser om bland annat läropliktens omfattning och rätten till avgiftsfri grundskoleundervisning. Den åländska läropliktens innehåll regleras närmare i den läroplan som landskapsregeringen antar med stöd av 10 § i del III i LBG.

Inom barnomsorgen har alla barn rätt att delta i förundervisning under läsåret innan barnet blir läropliktig. Med förundervisning avses pedagogisk verksamhet som stöder barns allsidiga utveckling och beredskap för fortsatt lärande i skolan. Förundervisningens mål och innehåll regleras i barnomsorgens läroplan som är samordnad med grundskolans läroplan.

2.2 Behörighetsfördelning gällande gymnasieutbildning

Utbildningen på gymnasienivå regleras på Åland huvudsakligen i landskapslagen (2011:13) om gymnasieutbildning. Behörighetsfördelningen mellan riket och Åland påverkar den åländska gymnasielagstiftningens innehåll i huvudsakligen på tre olika sätt. Eftersom riket har behörighet inom vissa andra rättsområden som internationella fördrag, handelssjöfart samt behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, har riket också behörighet att bestämma om antagningskrav till och innehållet i dessa utbildningar.¹⁵ Åländsk yrkesutbildning inom sjöfart och social- och hälsovård regleras således närmare i s.k. överenskommelseförordningar genom vilka riket har överfört förvaltningsuppgifter till Åland.¹⁶

För det andra hör det enligt motiven till 27 § 3 mom. i självstyrelselagen till rikets behörighet att bestämma om vilka fordringar en läroinrättning ska uppfylla för att ha dimissionsrätt till statens universitet. Den åländska studentexamen utgör därmed riksbehörighet i det avseende att den medför allmän behörighet för studier i universitet eller högskola i riket. Även om Åland har behörighet att utforma utbildningslagstiftningen på ett sätt som avviker från vad som gäller i riket kunde följden av sådan lagstiftning bli att ett åländskt dimissionsbetyg inte berättigar till inträde vid rikets universitet och högskolor.¹⁷ Därmed regleras den åländska studentexamens behörighet för vidarestudier i riket samt ordnande av studentexamen på Åland i en överenskommelseförordning.¹⁸

¹⁵ Behörigheten framkommer av 27 § 4, 13 och 30 punkten i självstyrelselagen, se närmare även RP 73/1990 rd.

¹⁶ Republikens presidents förordning (2018:37) om utvärdering och godkännande av sjöfartsutbildning som ges på Åland och Republikens presidents förordning (2005:37) om yrkesutbildning inom social- och hälsovård i landskapet Åland.

¹⁷ RP 73/1990 rd

¹⁸ Republikens presidents förordning (2021:147) om ordnandet av studentexamen på Åland

För det tredje har riket behörighet att bestämma om den kunskap och skicklighet som fordras för att vinna kompetens som godkänns av staten. Riket har därmed exklusiv behörighet i fråga om erkännande av formella kvalifikationer inom vissa yrkesområden, så kallade reglerade yrken.¹⁹ Detta innebär att utbildning som ges på Åland bör överensstämma med krav i riket så att personerna kan erhålla ett erkännandebevis av en nationell myndighet.

2.3 Behörighetsfördelning gällande yrkeshögskoleutbildning

Den åländska högskoleutbildningen regleras i landskapslagen (2002:81) om Högskolan på Åland. Högskolan på Åland är inte ett universitet utan en högskola vid vilken kan avläggas enbart yrkeshögskoleexamina (YH) och högre yrkeshögskoleexamina i enlighet med det som närmare stadgas i landskapsförordningen (2002:87) om Högskolan på Åland.²⁰

Rikets lagstiftningsbehörighet påverkar även hur yrkeshögskoleutbildningen på Åland kan utformas. Med anledning av rikets behörighet att bestämma över de fordringar som en läroinrättning ska fylla för att ha dimissionsrätt till statens universitet, regleras den behörighet som en yrkeshögskoleexamen avlagd vid Högskolan på Åland medför i riket i en överenskommelseförordning.²¹

Som ovan i föregående kapitel framgick, omfattar rikets lagstiftningsbehörighet rätten att bestämma över sådana kunskapskrav som hänför sig till rikets lagstiftningsbehörighet. Inom sjöfart omfattar rikets behörighet den offentliga sjöätten inklusive de bestämmelser om sjösäkerhet som ska tillämpas enligt av Finland godkända internationella konventioner på området samt certifiering av sjöfolk. Som ovan framgått hör även behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården till rikets lagstiftningsbehörighet. Därmed ska rikets grunder för antagning till utbildning, läroplaner och bedömningskriterier följas vid ordnande av sådan utbildning vars yrkeskrav hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Både sjukskötare- och sjöfartsutbildningen regleras i överenskommelseförordningar.²²

3 Det åländska examenssystemet och AxQF

Det åländska examenssystemet kan delas in i tre utbildningsstadier: grundskoleutbildning, utbildning på andra stadiet, som omfattar gymnasieutbildning och yrkesutbildning, och utbildning på högre nivå, som ges vid yrkeshögskola. Studier på en lägre nivå är en förutsättning för studier inom utbildning på en högre nivå. I lagstiftningen om var och en av utbildningsformerna finns bestämmelser om utbildningsmålen och examina.

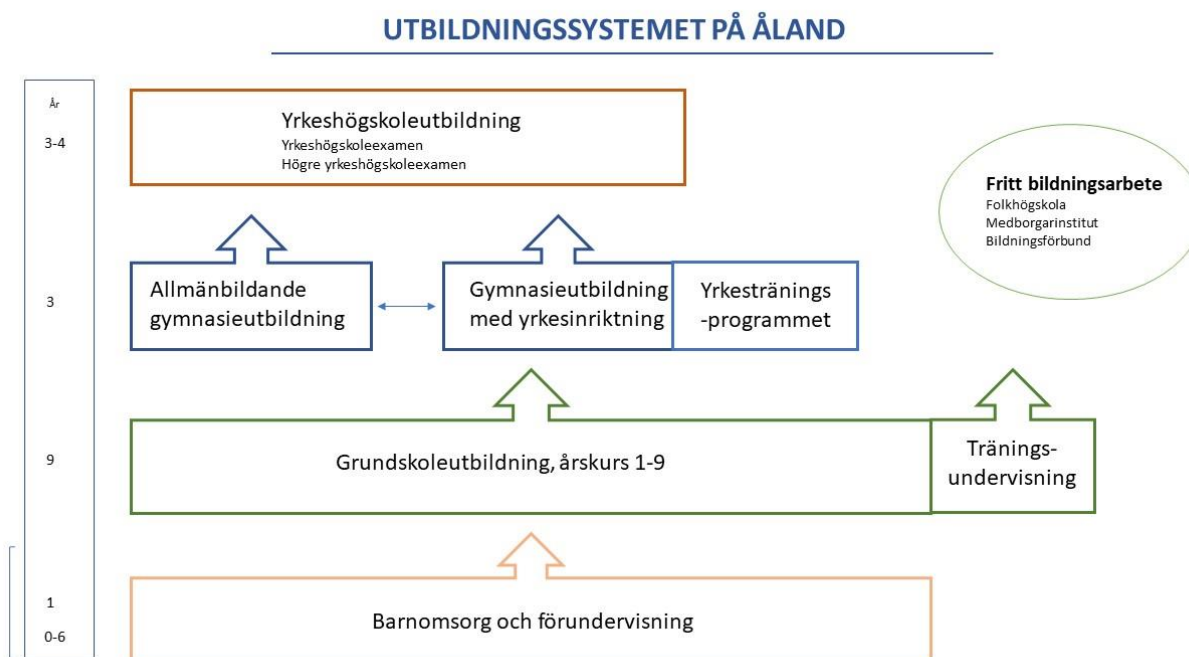
¹⁹ Information om reglerade yrken i riket finns här: <https://www.oph.fi/sv/tjanster/reglerade-yrken-i-finland>. En sammanställning över yrken som regleras i landskapslagstiftning finns här: <https://www.regeringen.ax/utbildning-larande/behorighetsvillkor-reglerade-yrken>

²⁰ Att högskolan inte är ett universitet framkommer av högsta domstolens utlåtande av den 27 september 2002 i samband laglighetsgranskningen av högskolelagen, elektroniskt tillgänglig på Ålandsdelegationens webbsida, s. 240: https://www.ambetsverket.ax/sites/www.ambetsverket.ax/files/textsida_bilaga/ad_publication_1997-2007_web.pdf. De examina som kan avläggas framgår av 2 § i högskoleförordningen: <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/200287>

²¹ 3 § i Republikens Presidents förordning (2021:167) om yrkeshögskoleexamina avlagda på Åland. I enlighet med 1 § i förordningen handhar Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) utvärderingen av kvalitetssystem vid Högskolan på Åland.

²² Republikens Presidents förordning (2021:167) om yrkeshögskoleexamina avlagda på Åland och Republikens presidents förordning (2018:37) om utvärdering och godkännande av sjöfartsutbildning som ges på Åland.

Bild 1. Utbildningssystemet på Åland

Ålands referensram för kvalifikationer (AxQF) är ett verktyg som ska placera åländska studiekvalifikationer på en av åtta ramnivåer baserat på vilka läranderesultat de uppfyller. AxQF är viktigt för att både nationellt och internationellt kunna indikera vilken typ av kompetensnivå en examen ger. AxQF beskriver lokala kompetensbeskrivningar för samtliga åtta EQF-nivåer även i de fall då det saknas aktuella åländska kvalifikationer. I kapitel sex i förslagstexten till förordning framkommer de olika nivåbeskrivningarna. Det är viktigt att samtliga åtta EQF-nivåer finns kopplade till AxQF så att det i framtiden går att utöka antalet kvalifikationer som ingår i AxQF. En kvalifikations AxQF-nivå ska framkomma på examens- och/eller avgångsbetyg. De kvalifikationer som i dagsläget placeras in i AxQF är endast de utbildningar som är åländsk behörighet samt är sådana kvalifikationer som leder till avgångsbetyg och/eller examen.

Den åländska referensramen innefattar alltså samtliga åländska utbildningssteg som leder till ett avgångsbetyg och/eller en examen. Detta innebär inte att det åländska utbildningsväsendet är begränsat till dessa kvalifikationer. Det finns många typer av utbildning av varierande omfattning och funktion utöver de som nämns i denna promemoria, såsom förberedande utbildning före avslutad examen, vidareutbildning som kan relateras till behörighets- och kvalifikationskraven för ett visst yrke och kompetensmoduler som riktar sig till innehavare av en examen. Dessa kvalifikationer lämpar sig inte nödvändigtvis för referensramen i dagsläget även om målsättningen är att i framtiden öppna referensramen för att inkludera även icke-formella och informella kvalifikationer. Arbetet med att bredda referensramen kräver omfattande utredningsarbete.

Nivåerna i AxQF finns beskrivna i form av kompetens-/nivåbeskrivningar som ska uppfyllas för en viss nivå. Beskrivningarna är breda och generella för att kunna passa in på en mängd olika typer av kvalifikationer. De formulerade läranderesultaten som återfinns i den föreslagna lagtexten baserar sig på FiNQF eftersom Åland långt tillämpar samma system som i riket. Arbetsgruppen som framtog FiNQF formulerade generella läranderesultat som är samstämmiga med verkligheten och EQFs läranderesultat. De olika kvalifikationernas placering på de olika AxQF-nivåerna baserar sig på de lärandemål som beskrivs i utbildningarnas respektive

styrdokument samt motsvarande kvalifikationers placering i FiNQF. AxQF-lagstiftningen ska reglera vilka kvalifikationer som placerar sig på vilken AxQF-nivå.

Närmare information om de olika utbildningsstegen som ingår i AxQF hittas nedan. De lagar och förordningar som reglerar dessa kvalifikationer anges i varje kapitel.

3.1 Grundskoleutbildning

Grundskolans lärokurs omfattar nio läsår och gäller generellt 7–16-åringar. Läroplikten gäller max tio år, för träningskoleelever elva år. Läroplikten innebär enligt 1 § del tre i landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola en skyldighet för barnet att inhämta grundskolans lärokurs. Barn kan antingen uppfylla läroplikten i en grundskola, i en ersättande grundskola eller genom hemundervisning. Grundskoleutbildningen föregås oftast av ett års förundervisning men denna är ej obligatorisk. I årskurs 1–6 undervisas eleverna huvudsakligen av en klasslärare och i årskurs 7–9 av ämneslärare. Undervisningen i grundskolan bedrivs i form av allmänundervisning, specialundervisning och träningsundervisning. En elev som har gått ut grundskolan och inte erhållit en studieplats inom utbildning på gymnasienivå har rätt till elevhandledning från sin tidigare grundskola under ett år efter att läroplikten har upphört.

I landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola fastställs målen för grundskoleutbildningen och läroämnena. Målsättningen med grundskolan är att ge en allmänbildande grundutbildning och ge eleven verktyg som främjar möjligheterna till livslångt lärande. Grundskolan ska i undervisning och övrig verksamhet ge alla elever likvärdiga möjligheter att inhämta och utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs för en harmonisk och allsidig personlig utveckling. Verksamheten i grundskolan ska stå på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Grundskolan ska även främja de färdigheter och kunskaper som behövs för att leva miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart.

I grundskolan ges undervisning i läroämnena som dels är gemensamma för alla elever, dels valfria för den enskilda eleven. De gemensamma läroämnena är svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik, biologi, geografi, kemi, fysik, omgivningskunskap, samhällskunskap, historia, religions- och livsåskådningskunskap, hälsokunskap, elevhandledning, hemkunskap, idrott, bildkonst, musik och slöjd. Utöver de gemensamma läroämnena svenska och engelska ska eleven under grundskoletiden ges möjlighet att välja minst två språk som valfria ämnen. Kommunen beslutar vilka av språken finska, franska, ryska, spanska och tyska som tillhandahålls som valfria ämnen. Kommunerna kan som valfritt läroämne erbjuda elever med ett annat hemspråk än svenska undervisning i elevens hemspråk, om hemspråksundervisningen utgör en förutsättning för elevens inläring av svenska språket.

Landskapsregeringen antar enligt landskapslag (2020:32) en läroplan för grundskolan och grundskoleutbildning för andra än läropliktiga. I läroplanen ska målen och innehållet fastställas för undervisningen och den övriga verksamheten i grundskolan. För att verkställa den av landskapsregeringen antagna läroplanen ska varje kommuns fullmäktige anta en utbildningsstadga och varje grundskola ska göra en arbetsplan för läsåret som baserar sig på läroplanen. Landskapsregeringen utfärdar närmare bestämmelser om innehållet i arbetsplanen. Arbetsplanen ska godkännas av kommunen och skickas till landskapsregeringen för kännedom.

Enligt landskapslagen ska eleven och elevens vårdnadshavare fortlöpande få information om elevens framsteg i studierna och om elevens arbete, ansvar och samarbete. Elevens lärande, arbete, ansvar och samarbete ska bedömas mångsidigt. Syftet med elevbedömningen är att leda och sporra eleven i studierna och att utveckla elevens förutsättningar att bedöma sig själv. Närmare bestämmelser om fortlöpande bedömning av studieprestationerna och om framsteg i studierna utfärdas i en landskapsförordning.

I enlighet med landskapsförordning (2020:99) om barnomsorg och grundskola ska bedömningen av lärande och arbete alltid utgå från de mål och kunskapskriterier som fastställs i läroplanen. Bedömningen av ansvar och samarbete ska grunda sig på kriterier formulerade i skolans trivselstadga. Bedömningen ska göras som verbal bedömning för eleverna i årskurserna 1–2 samt som tillägg till sifferbedömning för elever med anpassad lärokurs och i träningsundervisningen. Verbal bedömning kan även ges i alla årskurser som tillägg till sifferbetyg förutom vid slutbedömningen i avgångsbetyget. Vid sifferbedömning används skalan 4–10. Vitsordet 5 anger svaga, 6 försvarliga, 7 nöjaktiga, 8 goda, 9 berömliga samt 10 utmärkta kunskaper och färdigheter. En underkänd prestation anges med vitsordet 4.

I årskurserna 1–2 bedöms eleven verbalt. Omdömen om elevens kunskaper och utveckling inom olika läroämnena ska grunda sig på kriterier för goda kunskaper som finns formulerade i läroplanen. I årskurserna 3–9 bedöms elevens kunskaper och färdigheter med vitsorden 4–10. Elevens ansvar och samarbete bedöms verbalt vid sidan om skalan. För elever i grundskoleutbildning för andra än läropliktiga bedöms läskunnighetskedet och inledningsskedet verbalt och slutskedet enligt skalan 4–10.

I läsårsbetyget ska en bedömning av elevens prestationer under hela läsåret framgå. Här anges även om eleven flyttas upp från årskursen eller stannar kvar på årskursen. I mellanbetyget framgår endast vilka kunskaper och färdigheter eleven visat under den perioden.

I årskurs 9 ges ett avgångsbetyg med en slutbedömning där både tidigare prestationer i årskurserna 7–9 och elevens kunskapsnivå vid slutskedet av lärokursen ska ligga som grund för slutvitsordet. En elev som avbryter studierna utan att ha inhämtat grundskolans hela lärokurs eller utan godkänt betyg i alla läroämnena får ett skiljebetyg. Landskapsregeringen beslutar om betygsformulär och om vilka uppgifter som ska antecknas i betygen.

AxQF-nivå:

Avgångsbetyg från grundskolan anses tillhöra nivå 2 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Den lagstiftning som reglerar grundskoleutbildningen är:

- Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/202032>
- Landskapsförordning (2020:99) om barnomsorg och grundskola <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/202099>

3.2 Allmänbildande gymnasieutbildning

Gymnasieutbildning och annan utbildning på gymnasienivå ordnas av myndigheten Ålands gymnasium i skolorna Ålands lyceum och Ålands yrkesgymnasium. Landskapsregeringen är huvudman för utbildningen vid Ålands gymnasium.

Med grundskolan som grund förbereder den allmänbildande gymnasieutbildningen de studerande för studentexamen, högskolestudier samt andra på gymnasieutbildning baserade studier. Landskapsregeringen utfärdar i landskapsförordning (2011:75) bestämmelser om den allmänbildande gymnasieutbildningens innehåll och omfattning. Den generella målsättningen för all gymnasieutbildning är att de studerande ska ges kunskaper och färdigheter som de behöver för fortsatta studier eller för att självständigt utöva ett yrke. Utbildningen ska främja entreprenörskap, social och kommunikativ kompetens, samarbetsförmåga samt ett livslångt lärande.

Enligt landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning ska landskapsregeringen besluta om läroplansgrunder för gymnasieutbildningen och annan utbildning på gymnasienivå. I läroplansgrunderna fastställs de övergripande målen för utbildningen och den underliggande kunskapssynen beskrivs. I läroplansgrunderna fastställs även bestämmelser om vilka läroämnena är och grunderna för de olika läroämnena, fördelning av undervisningstid mellan olika ämnen och ämnesgrupper samt om bedömning av studerandes prestationer. Utgående från läroplansgrunderna ska skolans ansvariga förvaltningsorgan anta läroplaner för den allmänbildande utbildningen.

I läroplansgrunderna konstateras att en studerandes framsteg och studieresultat ska bedömas mångsidigt och kvalitativt i relation till de fastställda mål som preciseras i läroplansgrunder och läroplan. En studerande ges vitsord för enskilda läroavsnitt samt hela ämneslärokurser. Obligatoriska och nationella valfria studier ska bedömas med vitsord i skala 4–10. Övriga valfria studier kan bedömas antingen med siffror eller med en anteckning om avlagda studier (A = avlagd, U = underkänd). Skolan ska i läroplanen definiera vilka studier som inte bedöms med siffervitsord.

Den allmänbildande gymnasieutbildningen för unga ska omfatta 150 studiepoäng, varvid en studiepoäng i medeltal omfattar 14 timmar och 15 minuter undervisning. Allmänbildande gymnasieutbildning motsvarar tre års heltidsstudier som ska slutföras senast inom fyra år. I slutet av gymnasieutbildningen avlägger den studerande studentexamen som används för att bedöma om den studerande har förvärvat de kunskaper och färdigheter som motsvarar läroplanen för gymnasiet och uppnått tillräcklig mognad.

Studentexamen är ett riksomfattande prov som avläggs två gånger om året. Landskapsregeringen kan antingen för tre år i sänder tillsätta en examensnämnd med uppgift att leda, ordna och genomföra studentexamen eller så kan landskapsregeringen via överenskommelseförordning med Finland stadga att förvaltningen kring studentexamen ska skötas av studentexamensnämnden som är ett separat nationellt organ som lyder under undervisnings- och kulturministeriet. För närvarande sköts förvaltningen kring studentexamen av studentexamensnämnden via överenskommelseförordning (ÅFS 2021:147).

I studentexamen ingår minst fem studentexamensprov. Den studerande ska avlägga prov i svenska och litteratur. Sedan ska man ytterligare välja tre prov av en grupp som består av provet i finska, provet i ett

främmande språk, provet i matematik och provet i ett realämne. Studeranden väljer i vilket ämne han eller hon avlägger det femte provet. Utöver dessa prov kan den studerande delta i ett eller flera extra prov.

Den allmänbildande gymnasieutbildningens lärokurs och studentexamen förbereder den studerande för fortsatta studier. Studerande som avlagt hela lärokursen får gymnasieexamensbetyg utfärdat av gymnasiet. Studerande som avlagt studentexamen får ett studentexamensbetyg som beviljas av studentexamensnämnden. Genom att avlägga både gymnasiet och studentexamen ger den studerande allmän behörighet att söka till universitet eller yrkeshögskolor.

AxQF-nivå

Gymnasie- och studentexamen anses höra till nivå 4 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Den lagstiftning som reglerar gymnasieutbildningen är:

Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201113>

Landskapsförordning (2011:75) om gymnasieutbildning <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201175>

Republikens presidents förordning (2021:147) om ordnandet av studentexamen på Åland <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/2021147>

3.3 Gymnasieutbildning med yrkesinriktning

Den grundläggande yrkesutbildningen ordnas inom olika utbildningsprogram vid Ålands yrkesgymnasium. Gymnasieutbildning med yrkesinriktning ska med grundskolan som grund förbereda den studerande för att självständigt utöva ett yrke eller att fortsätta med högskolestudier. Gymnasieutbildning med yrkesinriktning motsvarar tre års heltidsstudier som ska slutföras senast inom fyra år. Utbildningen ordnas i form av utbildningsprogram. I gymnasieutbildning med yrkesinriktning ingår schemalagd undervisning, lärande i arbete (LIA) och eget självständiga arbete.

Landskapsregeringen utfärdar i landskapsförordning bestämmelser om gymnasieutbildning med yrkesinriktning innehåll och omfattning samt om examensbenämningar för gymnasieexamina med yrkesinriktning. Enligt landskapsförordning (2011:75) om gymnasieutbildning är den grundläggande yrkesutbildningen indelad i examensdelar. En yrkesinriktad gymnasieexamen innehåller yrkesinriktade examensdelar och gemensamma examensdelar. I en examen eller ett kompetensområde inom examen ska ingå minst en obligatorisk yrkesinriktad examensdel och minst en valbar yrkesinriktad examensdel. I alla yrkesinriktade examensdelar ingår också lärande i arbete. De gemensamma examensdelarna i en yrkesinriktad gymnasieexamen består av följande delar; kunskande i kommunikation och interaktion, kunskande i matematik och naturvetenskap samt kunskande om samhälle och arbetsliv. Inom den grundläggande yrkesutbildningen ordnas yrkesämnesstudier för gymnasieexamen med yrkesinriktning med de utbildningsprogram samt examensbenämningar som anges förordning.

För närvarande kan studerande ta gymnasieexamen i affärsverksamhet, informations- och kommunikationsteknik, maskin- och produktionsteknik, fordonsbranschen, el- och automationsbranschen,

byggnadsbranschen, husteknik, pedagogisk verksamhet och handledning, social- och hälsovårdsbranschen, restaurang- och cateringbranschen, hår- och skönhetsbranschen, sjöfart samt rengörings- och fastighetservicebranschen. De flesta utbildningsprogram har ett flertal olika kompetensområden vilket innebär att studerande inom samma utbildningsprogram kan få olika titlar beroende på studiernas inriktning. Omfattningen för alla yrkesutbildningar anges i kompetenspoäng (kp). En kompetenspoäng innebär cirka 15 timmars undervisning. En treårig grundläggande yrkesutbildning omfattar 180 kp, vilket innebär 3 år heltidsstudier. Systemet med kompetenspoäng följer de rekommendationer som kommer till uttryck i Europaparlamentets och rådets rekommendation om inrättande av ett europeiskt system för meritöverföring inom yrkesutbildningen (ECVET), 2009/C 155/02. Grundläggande yrkesutbildning ska omfatta tillräcklig undervisningstid för att en studerande ska kunna uppnå målen för examensdelar och examen. I riket gällande examensbenämningar för gymnasieutbildning med yrkesinriktning är tillämpliga i landskapet, om inte annat särskilt stadgas om examensbenämningar i landskapsförordning.

Alla yrkesprogram erbjuder även en högskoleförberedande utbildningshelhet (HUTH) med undantag av programmet inom social- och hälsoområdet och sjöfartsprogrammet. Utbildningshelheten omfattar 60 studiepoäng/30 kurser. Läroämnen som ingår i HUTH är svenska, engelska, matematik, samhällskunskap, fysik, kemi och geografi. Samtliga kurser följer Ålands lyceums läroplan och ersätter delar av de gemensamma och valbara examensdelarna inom yrkesprogrammen. Alla som läser HUTH kan välja att avlägga studentexamen. Landskapsregeringen antar på samma sätt som för den allmänbildande gymnasieutbildningen läroplansgrunder och utgående från dessa ska skolans ansvariga förvaltningsorgan anta läroplaner för enskilda utbildningsprogram inom den grundläggande yrkesutbildningen. Landskapsregeringen följer de ikraftvarande grunder för yrkesinriktade grundexamina som finns i eGrunder, det vill säga de finländska grunderna för läroplaner, examina och utbildningar.

I läroplansgrunderna konstateras att bedömningen syftar till att leda och stimulera studerande i deras studier. Bedömningen har som mål att handleda, motivera och uppmuntra studerande att nå sina mål och stöda studerande så att de utvecklar en positiv jaguppfattning och växer som yrkesmänniskor. Godkänt kunnande i yrkesinriktade examensdelar, både de obligatoriska och valbara ska bedömas med vitsord i skala 1 - 5. Gemensamma examensdelar bedöms med godkänd/underkänd.

Då en studerande har slutfört sin gymnasieutbildning med yrkesinriktning i enlighet med i läroplanen fastställda mål erhåller den studerande en gymnasieexamen med yrkesinriktning. I gymnasieexamen med yrkesinriktning ingår ett gymnasieexamensbetyg som utfärdas av Ålands yrkesgymnasium.

AxQF-nivå

Gymnasieutbildning med yrkesinriktning refereras på nivå 4 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Den lagstiftning som reglerar gymnasieexamen med yrkesinriktning är:

Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201113>
Landskapsförordning (2011:75) om gymnasieutbildning <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201175>

Republikens presidents förordning (2018:37) om utvärdering och godkännande av sjöfartsutbildning som ges på Åland <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201837>

Republikens presidents förordning (2005:37) om yrkesutbildning inom social- och hälsovård i landskapet Åland			
https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/law/afs2005-nr37.pdf			
Landskapslag	(1998:59)	om	läroavtalsutbildning
https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/law/afs1998-nr59.pdf			
Landskapsförordning	(2011:76)	om	läroavtalsutbildning
https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/law/afs2011-nr76.pdf			

3.4 Yrkes- och specialyrkesexamen

Enligt Landskapsförordning (2011:75) om gymnasieutbildning kan landskapsregeringen fatta beslut om att anordna utbildning som leder till yrkesexamen och specialyrkesexamen. Examensgivande utbildningar i form av yrkesexamen och specialyrkesexamen ordnas vid Ålands yrkesgymnasium. Vissa utbildningar är vidareutbildningar eller påbyggnadsutbildningar som kräver en gymnasieexamen i grunden.

Enligt landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning är det landskapsregeringen som beslutar om grunder för antagning av studerande till all utbildning som ges med stöd av denna lag, efter samråd med berörda skolor och instanser. I nu gällande grunder för antagning till yrkesutbildningar på gymnasienivå för vuxna (ÅLR 2023/2341) stadgas antagningskriterier för yrkes- och specialyrkesexamen.

Behörig att ansöka om en studieplats på en utbildning som leder till en yrkesexamen är en sökande som har slutfört grundskolans lärokurs och erhållit avgångsbetyg, motsvarande lärokurs eller slutskedet inom grundskoleutbildningen för andra än läropliktiga och erhållit avgångsbetyg eller betyg över särskild examen, samt examensbetyg från en gymnasie-/grundexamen + 1 år arbetserfarenhet inom branschen alternativt minst 3 års arbetserfarenhet inom branschen. Behörig att söka om en studieplats på en utbildning som leder till en specialyrkesexamen är en sökande som har slutfört grundskolans lärokurs och erhållit avgångsbetyg eller motsvarande, samt examensbetyg från en gymnasie-/grundexamen eller lämplig yrkesexamen och minst 5 års arbetserfarenhet inom branschen. En person som saknar avgångsbetyg, har ett skiljebetyg eller har ett ofullständigt betyg från ett annat nordiskt land (till exempel saknar godkänt vitsord i 16 (12 för andra än läropliktiga) ämnen på sitt slutbetyg) kan ansöka om studieplats till utbildning som leder till en hel gymnasie-, grund- eller yrkesexamen via ett prövningsförfarande.

I en yrkesexamen visar den studerande sådan yrkesskicklighet i enlighet med arbetslivets behov som är djupare än den som krävs i en gymnasieutbildning med yrkesinriktning eller som gäller mer avgränsade arbetsuppgifter. Omfattningen av yrkesexamen kan vara 120, 150 eller 180 kompetenspoäng och studierna består oftast av främst yrkesinriktade examensdelar. Då yrkesexamen anordnas på Åland följer utbildningsanordnaren i regel de ikraftvarande riktlinjer som finns i eGrunder, det vill säga de finländska grunderna för läroplaner, examina och utbildningar. Trots en fördjupad kunskap anses en yrkesexamen höra till motsvarande AxQF-nivå som den grundläggande yrkesutbildningen baserat på lärandemålen.

I en specialyrkesexamen ska den studerande visa att hen har sådan yrkesskicklighet i enlighet med arbetslivets behov som innefattar djupare yrkeskunskaper än de som krävs för yrkesexamen eller innefattar mångprofessionellt kunnande. Omfattningen av specialyrkesexamen kan vara 160, 180 eller 210 kompetenspoäng. Då specialyrkesexamen anordnas på Åland följer utbildningsanordnaren i regel de ikraftvarande riktlinjer som finns i eGrunder.

De läranderesultat som specialyrkesexamina ger skiljer sig från de resultat som yrkesinriktad gymnasieexamen och yrkesexamina ger. Specialyrkesexamina anger att den studerande behärskar de mest krävande uppgifterna som kräver specialkompetens inom området. Denna specialkompetens skiljer sig från grundläggande yrkesutbildning och motsvarar mer de läranderesultat som ingår i nivå 5 i AxQF.

Yrkesinriktade examina, yrkesexamina och specialyrkesexamina ger allmän behörighet att söka till universitet och yrkeshögskolor. De akademiska och yrkesmässiga rättigheter som kvalifikationen ger är desamma oavsett hur kvalifikationen slutförs.

AxQF-nivå

Yrkesexamen refereras på nivå 4 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Specialyrkesexamina refereras på nivå 5 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Den lagstiftning som reglerar yrkes- och specialyrkesexamen är:

Landskapsförordning (2011:75) om gymnasieutbildning <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201175>

Lag om yrkesutbildning (11.8.2017/531) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2017/20170531>

3.5 Högskoleutbildning

Ålands högskolesystem består av en yrkeshögskola (Högskolan på Åland) som i huvudsak erbjuder yrkeshögskoleexamina (YH) samt högre yrkeshögskoleexamen. En yrkeshögskoleexamen ger rätt att söka vidare till studier för högre yrkeshögskoleexamen.

Ålands landskapsregering är Högskolan på Ålands ägare och huvudman. Landskapet styr yrkeshögskolan genom ett utbildningsavtal som gäller för tre år åt gången. Utbildningsavtalet definierar bland annat Högskolan på Ålands uppdrag, verksamheten, finansiering, prioriteringar och långsiktiga mål.

Enligt landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland ska högskoleutbildningen med gymnasialstadieutbildningen som grund och utgående från arbetslivets krav och samhällets behov ge den studerande fördjupade kunskaper av hög kvalitet. Högskoleutbildningen ska även ge den studerande förmåga till självständig och kritisk bedömning och självständig problemlösning, ge den studerande beredskap att möta förändringar i arbetslivet samt utveckla förmågan och intresset att följa kunskapsutvecklingen. Utbildningen skall allsidigt utveckla de studerandes kommunikativa och sociala kompetens.

Genom landskapsförordning (2002:87) om Högskolan på Åland utfärdas bestämmelser om de yrkeshögskoleexamina som kan avläggas vid Högskolan på Åland, benämningarna på examina och omfattningen av examina. I dagsläget kan studerande avlägga yrkeshögskoleexamen i företagsekonomi (tradenom YH), turism och kosthåll (restonom YH), social- och hälsovård (sjukskötare YH), informationsteknik (ingenjör eller systemvetare YH), sjöfart (sjökaptan eller ingenjör YH), teknik (ingenjör YH) samt högre yrkeshögskoleexamen i teknik (ingenjör högre YH).

Närmare bestämmelser om examina, utbildningsprogram, utbildningsplaner, deltagande i undervisning, bedömning av studierna, tillgodoräknande av andra studier och praktik regleras i yrkeshögskolans examensordning. Examensordningen antas av yrkeshögskolans styrelse. Yrkeshögskolans styrelse antar även utbildningsplaner för samtliga program. I utbildningsplanen hänvisas det till relevanta kompetensområden. Som underlag för bedömningen av studieprestationer utfärdar högskolans styrelse bedömningsanvisningar. Enligt Högskolan på Ålands bedömningsanvisningar består vitsordsskalan av omdömena Utmärkta insikter (5), Goda insikter (3–4) eller Tillfredsställande insikter (1–2) för godkända prestationer. För icke godkända prestationer antecknas Underkända insikter (0). Vissa kurser kan även bedömas enbart med omdömet Godkänd/Underkänd. Av kursbeskrivningen och studiekortet bör framgå vilken bedömning som gäller. Till samtliga kursbeskrivningar bifogas kompetens- och bedömningsmatriser för vitsorden 1, 3 och 5.

Omfattningen av en yrkeshögskoleexamen vid Högskolan på Åland är minst 180 och högst 270 studiepoäng. Åland följer definitionen på ECTS alltså motsvarar 60 sp arbetsinsatsen under ett läsår, detta i sin tur motsvarar ca 27 h arbete för 1 sp för den studerande. Utbildningen omfattar grundstudier, yrkesstudier, valfria studier, praktik och lärdomsprov. Utbildningen skall ordnas så att en heltidsstuderande kan slutföra sina studier inom den tid som motsvarar utbildningens omfattning. En högre yrkeshögskoleexamen är minst 60 och högst 120 studiepoäng och förutsätter en yrkeshögskoleexamen som grund samt två års relevant arbetserfarenhet.

En studerande som uppfyller kraven för en högskoleexamen får ett examensbetyg över avlagd examen samt ett diploma supplement. En studerande har även rätt att få intyg över utförda studieprestationer. Examensbetyg och intyg utfärdas av Högskolan på Åland. De examina som utfärdas är jämställda med motsvarande yrkeshögskoleamina i Finland.

Öppna högskolan ordnar universitets- och högskolekurser med fokus på kontinuerligt lärande, fortbildningar, seminarier och öppna föreläsningar för allmänheten och särskilda målgrupper. Verksamheten är öppen kursverksamhet och därmed ställs inga formella krav för att få delta. Öppna högskolan kan också anlitas för kompetensutveckling på arbetsplatser. Exempelvis anordnar öppna högskolan certifieringskurser inom sjöfart. Öppna högskolan erbjuder även hela specialiseringsutbildningar till personer med yrkeshögskoleexamen som grund. Specialiseringsutbildningarna är minst 30sp och ordnas i samarbete med andra högskolor, dessa leder till formellt behörighetshöjande examina och beställs av landskapsregeringen.

AxQF-nivå

Yrkeshögskoleamina (YH) anses höra till nivå 6 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Högre yrkeshögskoleamina (högre YH) anses höra till nivå 7 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Den lagstiftning som reglerar högskoleutbildning är:

Landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/200281>
Landskapsförordning (2002:87) om Högskolan på Åland <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/200287>

Republikens presidents förordning (2021:167) om yrkeshögskoleamina avlagda på Åland <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/2021167>

Republikens presidents förordning (2018:37) om utvärdering och godkännande av sjöfartsutbildning som ges på Åland <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201837>

3.6 Samlade kompetenser som kompletterar examenssystemet

Examenssystemet kompletteras av många samlade kompetenser om vilka det föreskrivs separat. De utbildningar som regleras separat är oftast till sin karaktär omfattande samlade kompetenser som antingen förbereder för en examen, utgör stöd vid avläggande av examen eller riktar sig till sådana som redan avlagt examen.

Den vuxna befolkningen i arbetslivet kompletterar sin kompetens och förbättrar sin yrkesskicklighet också genom andra samlade kompetenser som inte regleras separat. En del av dem hänför sig till behörighets- och kompetenskrav. En del kan ha en etablerad ställning på arbetsmarknaden, även om utbildningen eller den kompetens som utbildningen ger inte är reglerad.

De samlade kompetenser som kompletterar examenssystemet lämpar sig inte nödvändigtvis för den åländska referensramen inledningsvis men kan på sikt inkluderas. I nuläget är det endast yrkesträningsprogrammet som bör införas som samlad kompetens i den åländska referensramen.

3.6.1 Yrkesträningsprogrammet

I landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning § 53 stadgas att för studerande med funktionsnedsättning kan ordnas undervisning och handledning i träningssyfte. Detta verkställs genom yrkesträningsprogrammet som agerar inom Ålands yrkesgymnasium. Ålands landskapsregering är huvudman för utbildningen.

Yrkesträningsprogrammet är en utbildning för personer som gått grundskolan med 11-årig läroplikt, men även andra har möjlighet att söka. Utbildningen har en egen läroplan och studierna omfattar 180 kompetenspoäng uppdelade på 3 år. Målet med yrkesträningsprogrammet (YTP) är att studerande efter fullföljd utbildning ska klara sig i det dagliga livet så självständigt som möjligt, utveckla sin förmåga att klara sig på egen hand och utveckla sin funktionsförmåga i olika miljöer samt att bekanta sig med arbetslivet och att finna en lämplig arbetsplats antingen inom öppet arbete, arbete med stöd eller utlokaliserat arbete. Under utbildningen arbetar de studerande inom olika yrkesområden, till exempel kök, underhållsarbete, kreativt skapande, textilvård och rengöring, trädgård och utomhusmiljöer. Yrkesträningsprogrammet fungerar som ett yrkesförberedande program. Inom yrkesämnena är teorin till stor del integrerad i det praktiska arbetet.

I studierna inom yrkesträningsprogrammet ingår också gemensamma ämnen, såsom svenska och kommunikation, matematik, samhällskunskap, IKT, motion och fritid. En elev som har avklarad yrkesträningsprogrammet får ett avgångsbetyg.

AxQF-nivå:

Avgångsbetyg från yrkesträningsprogrammet anses tillhöra nivå 2 i AxQF baserat på den kompetens-/nivåbeskrivning som fastställs för nivån i AxQF.

Den lagstiftning som reglerar yrkesträningsprogrammet är:

Landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201113>

3.6.2 Samlade kompetenser som riktar sig till dem som avlagt examen

Utbildningar efter avlagd examen genomförs vanligen i syfte att vinna behörighet för branschen. Specialiseringsutbildningar vid yrkeshögskola är avsedda att genomföras av personer som redan har varit yrkesverksamma. Specialiseringsutbildningarna främjar professionell utveckling och specialisering och ordnas för dem som redan har avlagt högskoleexamen och dem som högskolan på något annat sätt konstaterar ha tillräckliga kunskaper och färdigheter för studierna.

Enligt landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland kan högskolan ej i dagsläget bedriva egna specialiseringsutbildningar utan främst anordna specialiseringsutbildningar genom samarbete med andra högskolor. I lagens 27 § stadgas att om utbildningen bedrivs genom samarbete med en annan utbildningsanordnare som ansvarar för högskoleutbildningens innehåll utfärdar samarbetspartnern examensbetyg eller särskilda intyg om inte annat har överenskommit. Således kommer inte specialiseringsutbildningar som sker i samarbete med andra högskolor att inkluderas i AxQF då rikets utbildningar och examensbetyg hänvisar till FiNQF.

Då den åländska högskolelagen förnyas är tanken att högskolan på Åland ska kunna bedriva specialiseringsutbildningar i egen regi. Dessa samlade kompetenser kan införas i AxQF efter att de möjliggjorts genom lag.

3.7 Ansökningsförfarande för införande av nya samlade kompetenser

Målsättningen är att den åländska referensramen på sikt ska breddas och möjliggöra inkludering av även icke-formella och informella kvalifikationer. I nuläget innefattar referensramen endast formella kvalifikationer och andra likvärdiga samlade kompetenser. I EU:s rekommendation framkommer att referensramen är föremål för konstant utveckling. Utvecklingen kan basera sig både på nya riktlinjer från EU eller lokala förändringar i utbildningssystemet.

För att möjliggöra en breddning av den åländska referensramen bör det finnas ett formellt förfarande för hur man inför examina och övriga samlade kompetenser i referensramen. Genom den föreslagna lagen och förordningen möjliggörs det en ansökningsprocess där utbildningsanordnare och andra intressenter kan ansöka om att införa samlade kompetensområden i AxQF. Kriterier för att inkludera examina och/eller övriga samlade kompetenser framkommer i bilaga två till den föreslagna förordningstexten i kapitel sex. Observera att det alltså inte handlar om icke-formella eller informella kvalifikationer i detta skede.

Det är viktigt att det finns tydliga och transparenta förfaranden som gör att referensramverket kan uppdateras och vid behov kompletteras i en föränderlig verksamhetsmiljö. Referensramen uppdateras och utökas genom att landskapsregeringens förordning eller bilagan till förordningen om referensramen för åländska examina och andra kompetenser ändras. Landskapsregeringen ansvarar för att ändra förordningen och dess bilaga efter att ha hört berörda intressenter under utarbetandet av förordningen. Bakgrunden till att referensramen bör breddas kan till exempel vara en situation där:

- Det finns kvalifikationer i nuvarande lagstiftning som ännu inte placerats i referensramen.

- Regelverket ändras så att nya kvalifikationer införs i det åländska utbildningssystemet.
- Befintliga lagstadgade kompetensuppsättningar förändras.

Information om ansökningsförfarandet bör finnas tillgängligt på landskapsregeringens hemsida. Landskapsregeringen ansvarar för att uppdatera kriterierna eller ansökningsförfarandet vid behov.

Landskapsregeringen bör behandla de inkomna förslagen minst vartannat år, vid behov oftare.

3.8 Bedömning av nuläget

Det åländska utbildningssystemet består i huvudsak av examina och lärokurser som ligger på landskapsregeringens övergripliga ansvarsområde. Bestämmelser om de examina som ingår i utbildningssystemet samt om examensmålen och om det kunnande de medför/förutsätter finns separat i lagstiftningen för respektive utbildningsform. De separata bestämmelserna innebär att det åländska utbildnings- och examenssystemet och det kunnande som examina förutsätter inte bildar någon tydlig helhet. Det här försämrar genomskinligheten och möjligheterna att förstå vårt examenssystem både nationellt och internationellt.

I bestämmelserna, föreskrifterna och de läroplaner som baserar sig på dem beskrivs de examina som ingår i vårt utbildningssystem, examensmålen och det kunnande som examina medför eller förutsätter mycket olika för olika utbildningsformer och utbildningsnivåer. Regleringen har tagit avstamp i behoven för respektive utbildningsform, inte i utbildningssystemet som helhet. Regleringen gäller bland annat målen för utbildningen, innehållet i utbildningen, utbildningens längd, formerna för anordnande och studiernas struktur. Det finns inte någon enhetlig metod för att beskriva examina och lärokurser på ett sätt som omspannar hela utbildningssystemet, vilket försvårar möjligheterna att jämföra examina och lärokurserna och det kunnande de medför och möjligheterna att fastställa deras inbördes förhållanden samt möjligheterna att vid övergången från en utbildningsform till en annan identifiera och erkänna tidigare förvärvat kunnande. Inom det åländska utbildningssystemet har förhållandena mellan examina definierats i första hand genom bestämmelser om vilka studier en avlagd examen eller fullgjord lärokurs ger behörighet för.

Att det saknas ett enhetligt och fungerande sätt att beskriva examina är en utmaning med tanke på det internationella samarbetet och personers rörlighet. Det är ett sameuropeiskt mål att kvalifikationer ska beskrivas i form av kompetens och läranderesultat. Med hjälp av en kompetensbaserad metod för att beskriva kvalifikationer vill man försöka stödja livslångt lärande, förbättra sysselsättningen för arbetstagare, öka rörligheten och minska klyftan mellan utbildning och arbetsliv. Beskrivningar som betonar kompetensmål och resultat av lärande främjar utbildningssystemets genomskinlighet och möjligheterna att förstå det samt underlättar möjligheterna att jämföra olika utbildningssystem och examina inom dem. Beskrivningarna främjar också möjligheterna att erkänna tidigare förvärvat kunnande, i synnerhet möjligheterna att identifiera och erkänna icke-formellt och informellt lärande. De kompetensbaserade beskrivningarna gör det också nödvändigt att fästa vikt vid utbildningens resultat och förbättrar därigenom utbildningens kvalitet.

Efter att Åland färdigställt sin referensram ska betyg över examina hänvisa till den åländska referensramen för kvalifikationer och koppla den till en viss nivå i den europeiska referensramen för kvalifikationer. Införandet av en nationell referensram är således viktigt för att främja såväl rörligheten som utbildningsexporten. Den

europiska referensramen för kvalifikationer är internationellt känd och att examina är kopplade till den ses också som en garanti för kvalitet.

I dagens läge finns det flera omfattande samlade kompetenser som faller utanför det gällande examenssystemet. Det kunnande som förvärvas på detta sätt blir inte alla gånger identifierat eller erkänt. Det vore i linje med EU:s målsättningar att i framtiden utarbeta ett system där även sådana samlade kompetenser synliggörs och sätts i relation till det kunnande som examina leder till.

4 Lagförslaget

Landskapsregeringen föreslår att det stiftas en lag om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser. I referensramen indelas enligt förslaget de examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som ingår i Ålands utbildnings- och examenssystem i åtta kvalifikationsnivåer på basis av det kunnande de förutsätter. Referensramen för examina och övriga samlade kompetenser är en helhet som möjliggör en övergripande granskning av det gällande utbildnings- och examenssystemet och av andra omfattande samlade kompetenser. Med hjälp av referensramen kan man granska hur utbildningar inom det åländska examenssystemet förhåller sig sinsemellan. Att reglera referensramen genom lag gör också att det åländska examens- och utbildningssystemet blir mer genomskinligt internationellt.

Enligt förslaget ska det genom förordning av landskapsregeringen föreskrivas om hur examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser placeras på de olika kvalifikationsnivåerna enligt det kunnande de förutsätter. Förordningen ska även innehålla anvisningar för hur man ansöker om att inkludera nya samlade kompetenser i den åländska referensramen.

Det viktigaste målet med lagstiftningen är öka förståelsen för det åländska utbildningssystemet och att främja transparens kring utbildningars kompetensnivå. Ett mål är även att i högre grad än för närvarande fästa vikt vid det kunnande som krävs för olika examina och att vidareutveckla åländska läroplaner och utbildnings- och undervisningsprogram i en riktning som betonar kompetensmål och resultat av lärande. Tydliga och begripliga kompetensbeskrivningar för examina och övriga samlade kompetenser förbättrar den åländska utbildningens kvalitet. De mål som ställts för examina och övriga samlade kompetenser och uppnåendet av målen är centrala utgångspunkter också vid bedömningen av kvaliteten.

I referensramen inordnas inte examina som ingår i utländska examenssystem eller examina som anordnas av internationella organisationer, även om det är möjligt att avlägga dem vid åländska läroanstalter. Avsikten är inte heller att i initialskedet ta in samtliga samlade kompetenser utanför examenssystemet som breddar eller fördjupar examina, till exempel olika förberedande utbildningar, studier som stöder studiefärdigheterna eller samlade kompetenser som hänför sig till behörighets- och kompetenskrav eller samlade kompetenser som siktar på att utveckla kompetensen och förbättra yrkesskickligheten. Avsikten är dock att med stöd av den föreslagna lagen i framtiden bredda referensramen till en större referensram för kunnande genom att placera in andra omfattande samlade kompetenser i den. Landskapsregeringen ämnar inleda det fortsatta utvecklingsarbetet efter det att lagen trätt i kraft med beaktande av utvecklingen av den finländska referensramen för kvalifikationer och utvecklingen inom EU.

I referensramen för examina och övriga samlade kompetenser beskrivs det kunnande som åländska examina och samlade kompetenser förutsätter med stöd av gemensamma europeiska kriterier som kunskaper, färdigheter och kompetenser. Trots att examina och de samlade kompetenserna kan innehålla element från flera olika kvalifikationsnivåer i referensramen, kommer de utifrån det kunnande som examen eller den samlade kompetensen i fråga förutsätter att placeras på den nivå där de som helhet bäst passar in (best fit-principen). I examina eller samlade kompetenser som placeras på samma nivå kan olika dimensioner av kunnande accentueras och i examina som finns på samma nivå kan det förekomma variation till exempel i fråga om kraven på språkkunskaper.

För att säkerställa utbildnings- och examenssystemets överskådlighet kommer alla examina av en viss examenstyp i regel att placeras på samma nivå i referensramen. En enskild examen behöver dock inte nödvändigtvis uppfylla alla nivåbeskrivningar som sådan, utan det är möjligt att avvika från enskilda punkter i nivåbeskrivningen antingen uppåt eller nedåt, om det är motiverat med tanke på arbetslivets krav inom branschen. Delar av examen kommer inte att inordnas separat i referensramen utan på den nivå där själva examen placeras. Referensramen för examina och övriga samlade kompetenser och dess nivåer beskriver inte den individuella kompetensnivån eller behörigheten och inte heller innehållet i en examen eller i en samlad kompetens eller dess kvalitet, utan de kompetensmål som förknippas med nivån.

5 Konsekvensbedömning

Konsekvensbedömningen är uppgjord med utgångspunkt i de uppskattningar och analyser som undervisnings- och kulturministeriet har gjort gällande konsekvenserna i riket, vilka har sammanfattats i RP 204/2016, men även åländska förhållanden har tagits i beaktande. Utbildningsanordnare på Åland och övriga intressenter har haft möjlighet att inlämna synpunkter till ett preliminärt utkast till den föreslagna referensramen (ÅLR 2023/8806). Det inkom totalt tretton synpunkter från både åländska och finländska intressenter. De inlämnade synpunkterna beaktas i utformningen av den åländska referensramen.

5.1 Ekonomiska konsekvenser

Landskapsregeringen fattar beslut om åtgärder och anslag för införandet av referensramen för examina och övriga samlade kompetenser. Utgångspunkten är att förslagen enligt denna promemoria ska genomföras inom ramen för de anslag som finns. Det som kan medföra viss personalkostnad är främst administrationen kring utvecklingen av AxQF, bevakandet av EQF-utvecklingen i EU och närregionerna samt det ansökningsförfarande för införande av nya samlade kompetenser som omnämns i kapitel 3.7. Om referensramen fungerar som planerat kommer den att reducera till exempel kostnaderna för personaladministration och personalbedömning inom hela samhällsekonomin. Utbildningsanordnare på Åland anses inte belastas ekonomiskt av den föreslagna lagstiftningen.

5.2 Administrativa konsekvenser

Den nationella referensramen för examina kommer öka det administrativa arbetet vid utbildningsbyrån som agerar samordningsorgan för EQF på Åland. Samordningsorganet ska sköta utvecklingen, handledning och rådgivning i anslutning till den nationella referensramen samt det internationella samarbetet och

informationen i samband med det. Det är även utbildningsbyrån som kommer handlägga inkomna ansökningar för samlade kompetenser som önskas placeras i den åländska referensramen.

Det administrativa arbetet för utbildningsanordnarna kommer inte att öka märkbart. Det administrativa arbetet kan öka i någon mån på grund av att det i varje nytt examensbevis, betyg eller bilaga till examensbeviset som är avsedd för internationellt bruk förutom de nuvarande uppgifterna även ska ingå omnämnande av vilken AxQF-nivå det är frågan om. För samtliga utbildningsstadier utom högskolan är det landskapsregeringen som skapar betygmallar, men förverkligandet ligger på utbildningsanordnarna.

Genomförandet av den nationella referensramen för examina och övriga samlade kompetenser förutsätter informationsarbete. Informationsinsatser bör främst riktas till de som arbetar med att skapa riktlinjer och regelverk för Ålands utbildnings- och examenssystem. Referensramen och speciellt fokuset på läranderesultat är något som behöver beaktas framåt i all lagstiftning, läroplaner och liknande. Även aktörer som arbetar med prognostisering av kompetensbehoven behöver vara medvetna om Ålands referensram för att i tidigt skede kunna synliggöra behov av uppdatering och utveckling av examenssystemet och också av referensramen. Dessutom gäller det att se till att personalen inom utbildningsväsendet och de studerande känner till referensramen för kvalifikationer och förstår dess syfte. Landskapsregeringen bär huvudansvaret för informationsarbetet.

5.3 Samhälleliga konsekvenser

Referensramen gör det åländska examens- och utbildningssystemet överskådligare och begripligare samt underlättar rörligheten inom utbildningssystemet genom att de inbördes förhållandena mellan de examina och lärokurser som hör till det åländska utbildningssystemet tydliggörs. En tydligt angiven ställning för examina och övriga samlade kompetenser har stor betydelse också för arbetslivet till exempel när det gäller att jämföra arbetssökandenas kompetens. Införandet av en referensram och kvalifikationsnivåer minskar således kostnaderna för personaladministrationen. Referensramen stöder en livslång kompetensutveckling som en del av arbetskarriären.

Referensramen är också ett stöd vid utvecklandet av utbildningssystemet. Med hjälp av referensramen kan man dels identifiera det åländska utbildningssystemets starka sidor och utveckla dessa, dels korrigera brister i systemet. Referensramen är en grund som till tillämpliga delar kan gagna såväl planeringen av examina som beredningen av läroplansgrunderna samt läroplanerna. Beskrivningarna av kvalifikationsnivåerna hjälper även till att tydliggöra den varierande skaran lärandemål och kvalifikationsnivåer i olika slags examina eller kompetensgivande utbildningar. Med hjälp av referensramen kommer både planeringen av utbildningen och bedömningen av den studerandes eller examinandens kunnande och inlärningsresultat att ägnas uppmärksamhet. Betoningen av kompetensmålen bidrar till att utveckla utbildningen så att läranderesultaten blir bättre. En enhetligare beskrivning av läranderesultaten för olika examensnivåer hjälper utbildningsanordnarna att utveckla möjligheterna att inom ramen för examenssystemet identifiera och erkänna även det tidigare inlärd. Referensramen kan också bidra till att identifiera nivån på samlade kompetenser som faller utanför examenssystemet, vilket underlättar erkännande av icke-formellt och informellt lärande.

Genom att utfärda bestämmelser om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser förändras inte innehållet i de examina som finns. Följden blir inte heller att examina som placeras på samma nivå i

referensramen (exempelvis allmänbildande och yrkesinriktad gymnasieutbildning) får ett likartat innehåll nationellt eller internationellt. Referensramen förändrar inte heller vare sig den behörighet för vidareutbildning som olika examina leder till eller genom förordning fastställda behörighetskrav för tjänster.

Referensramen för examina och övriga samlade kompetenser ökar examinas genomskinlighet och jämförbarhet nationellt och internationellt. Detta underlättar den nationella och internationella rörligheten för individer från och till Åland antingen under utbildningens gång eller i arbetslivet. I varje nytt examensbevis, betyg eller bilaga till examensbeviset ska det förutom de nuvarande uppgifterna även ingå omnämnande av vilken examen eller vilka andra samlade kompetenser på EQF-nivå det är frågan om. Noteringarna på betyget synliggör den kompetensnivå examen lett till. Referensramen och noteringarna på betyget gör det lättare för arbetsökande att beskriva sin kompetensnivå för arbetsgivare i andra länder samt för arbetsgivarna att tolka de arbetsökandes examina. Referensramen bidrar också till att studier som fullgjorts utomlands erkänns som en del av åländska examina och att studier som fullgjorts på Åland erkänns i utbildning utomlands. Referensramen för examina och övriga samlade kompetenser förbättrar även högskolans möjligheter att exportera utbildning i och med att utbildningsutbudet lättare kan beskrivas via referensramen. Den europeiska referensramen för kvalifikationer är internationellt känd och att examina är kopplade till den ses också som en garanti för kvalitet.

Den åländska referensramen innefattar i det initiala stadiet endast de utbildningar som leder till avgångsbetyg och/eller examen. Referensramen bör kontinuerligt utvecklas efter att lagstiftningen trätt i kraft för att möjliggöra att även icke-formellt och informellt lärande kan ingå i systemet. Ett brett system för erkännande av kompetens är vitalt för att skapa jämlikhet oavsett inlärningsväg.

6 Detaljmotivering

1 § *Lagens tillämpningsområde.* Enligt 1 mom. ska den föreslagna lagen tillämpas på examina och lärokurser som regleras i lagstiftning.

Examina och lärokurser enligt de författningar som nämns i paragrafen är grundskolans lärokurs enligt landskapslag om barnomsorg och grundskola, gymnasiets allmänbildande och yrkesinriktade examina enligt landskapslag om gymnasieutbildning, yrkeshögskoleexamina och högre yrkeshögskoleexamina enligt landskapslag om högskolan på Åland. Samtliga lagar har tillhörande förordningar.

Enligt 2 mom. ska lagen tillämpas också på sådana samlade kompetenser som kan jämföras med examina och eller som i övrigt är omfattande och för vilka kompetensmålen anges i lag eller med stöd av lag, om de utgör behörighets- eller kompetenskrav för ett yrke eller en uppgift eller annars hänför sig till förbättrande av kompetensen eller utveckling av yrkeskunskapen. Denna skrivning innebär att den åländska referensramen inte är låst till de kvalifikationer som direkt anges i förordningen utan kan breddas baserat på ett ansökningsförfarande förutsatt att kriterier kring lagstöd, etablering och omfattning är uppfyllda.

2 § *Indelning i kvalifikationsnivåer.* Enligt den föreslagna paragrafen ska den åländska referensramen för examina och övriga samlade kompetenser bygga på den europeiska referensramen för kvalifikationer så att också den åländska referensramen har åtta nivåer. Genom lösningen eftersträvas genomskinlig europeisk jämförbarhet. Enligt den föreslagna paragrafen ska de examina och övriga samlade kompetenser som avses i

lagen indelas i kvalifikationsnivåer i referensramen på basis av det kunnande de förutsätter. I den föreslagna referensramen beskrivs det kunnande som examina och övriga samlade kompetenser förutsätter som kunskaper, färdigheter och kompetenser, dock utan att de olika dimensionerna av kunnandet sorteras. I nivåbeskrivningarna beaktas Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 22 maj 2017 om en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (2017/C 189/03) och nivåbeskrivningarna i den. Enligt 2 mom. ska närmare bestämmelser om hur de examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som avses i 1 § ska placeras på de olika kvalifikationsnivåerna utfärdas genom förordning av landskapsregeringen.

3 § *I kraftträdande.* Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

6.1 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Enligt 2 § 2 mom. i lagförslaget ska närmare bestämmelser om hur de examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som avses i 1 § ska placeras på de olika kvalifikationsnivåerna utfärdas genom förordning av landskapsregeringen. Avsikten är att landskapsregeringens förordning ska utfärdas genast när den föreslagna lagen har antagits. Förordningen kommer att träda i kraft samtidigt som den nya lagen.

Avsikten är att beskrivningarna av kvalifikationsnivåerna i landskapsregeringens förordning ska bygga på nivåbeskrivningarna enligt EQF, men så att man vid preciseringen av kvalifikationsnivåerna drar nytta av existerande kompetensmål för examina och krav på yrkesskicklighet på lokal nivå. Enligt förslaget ska nivåbeskrivningarna beskriva vad en person som avlagt examen vet, förstår och kan göra efter avslutad läroprocess. Nivåbeskrivningarna ska vara allmänna, så att sambandet mellan dem och nivåerna i EQF tydligt framgår, och så att de ska gå att tillämpa på examina inom olika utbildningsstadier och inom olika områden. Enligt förslaget ska kompetensen i allmänhet öka då man går från en lägre till högre nivå. I fråga om vissa kompetensdimensioner kan dock kvalifikationsnivån efter en viss nivå förbli densamma.

Avsikten är att senare bredda referensramen så att den också inrymmer andra omfattande samlade kompetenser. Det är möjligt att i referensramen senare ta in sådana omfattande samlade kompetenser för vilka kompetensmålen anges i lag eller förordning eller med stöd av lag, om de utgör behörighets- och kompetenskrav för ett yrke eller en uppgift eller annars hänför sig till förbättrande av kompetensen eller utveckling av yrkeskunskapen. Detta möjliggörs genom ett ansökningsförfarande.

På sikt bör även informella och icke-formella kvalifikationer kunna inkluderas i referensramen. Landskapsregeringen kommer att inleda det fortsatta utvecklingsarbetet efter det att lagen trätt i kraft med beaktande av utvecklingen i det åländska och finska utbildningssystemet och samarbetet med Europeiska unionen. Vid det fortsatta utvecklingsarbetet är det möjligt att samtidigt finslipa beskrivningarna av nivåerna i referensramen. Avsikten är att kontinuerligt följa hur de samlade kompetenser som placeras i referensramen utvecklas. Vid behov kan man ta deras placering på en viss nivå i referensramen till förnyad granskning.

Det är meningen att de examina och lärokurser som avses i lagen ska inordnas enligt den förordning av landskapsregeringen som kommer att utfärdas med stöd av lagens 2 § 2 mom. på basis av det kunnande de förutsätter. Även om en examen innehåller element från flera olika kvalifikationsnivåer i referensramen ska

examen hänförs till den nivå där den som helhet bäst passar in (best fit-principen). Utgångspunkten är att examina och lärokurser ska inordnas i referensramen så att examina som hör till samma examenstyp finns på samma nivå i den nationella referensramen. Enskilda examina kan dock i undantagsfall hänförs till en lägre eller högre nivå än den grundläggande nivån. Eftersom avsikten är att den referensram som förslås ska basera sig på nivåerna i den europeiska referensramen för kvalifikationer, är det möjligt att den har nivåer där inga examina, lärokurser eller övriga omfattande samlade kompetenser kan placeras in i detta skede.

Målet är att referensramen för examina och övriga samlade kompetenser och beskrivningen av kvalifikationsnivåerna som ingår i den i tillämpliga delar härnäst ska styra beredningen av examensgrunderna för examina.

6.2 Landskapslag om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 § Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på de examina och på de lärokurser för den grundskoleutbildningen och gymnasieutbildning som det föreskrivs om i följande lagar och i förordningar som utfärdats med stöd av dem:

- 1) landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola,*
- 2) landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning,*
- 3) landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland.*

Denna lag kan också tillämpas på sådana samlade kompetenser som kan jämföras med examina eller som i övrigt är omfattande och för vilka kompetensmålen anges i lag eller med stöd av lag, om de utgör behörighets- eller kompetenskrav för ett yrke eller en uppgift eller annars hänför sig till förbättrande av kompetensen eller utveckling av yrkeskunskapen. Landskapsregeringen kan i landskapsförordning utfärda närmare bestämmelser kring kriterier för hurdana samlade kompetenser som kan beaktas i den åländska referensramen samt bestämmelser kring processen för placering av samlade kompetenser i referensramen.

Referensramen uppdateras och utökas genom att landskapsregeringens förordning eller bilagan till förordningen om referensramen för åländska examina och andra kompetenser ändras.

2 § Indelning i kvalifikationsnivåer

De examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som avses i denna lag indelas i åtta kvalifikationsnivåer på basis av det kunnande de förutsätter (referensram för examina och övriga samlade kompetenser).

Närmare bestämmelser om hur de examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som avses i 1 § ska placeras på de olika kvalifikationsnivåerna utfärdas genom förordning av landskapsregering.

3 § Ikraftträdande

6.3 Landskapsförordning om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser

I enlighet med landskapsregeringens beslut föreskrivs med stöd av 2 § 2 mom. i lagen om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser (:):

1 §

De examina, lärokurser och övriga omfattande samlade kompetenser som avses i lagen om en referensram för examina och övriga samlade kompetenser (:) placerar sig på nivåerna i referensramen för examina och övriga samlade kompetenser i enlighet med bilaga 1.

2 §

Den ansökningsprocess samt kriterier för samlade kompetensers placering i den åländska referensramen för examina och övriga samlade kompetenser (:) fastställs i enlighet med bilaga 2.

3 §

Denna förordning träder i kraft den 1.1.2025.

Bilaga 1.

Examinas, lärokursers och övriga samlade kompetensers placering på de olika kvalifikationsnivåerna

Nivå	Nivå-/kompetensbeskrivning	Examina, lärokurser och övriga samlade kompetenser
1	Har de allmänna kunskaper och grundläggande färdigheter som krävs för studier och för att kunna utföra enkla uppgifter under direkt övervakning i ett strukturerat sammanhang. Tar under handledning ansvar för sitt lärande. Kommunikerar muntligt och svarar på enkel skriftlig kommunikation på svenska.	Saknas examensmöjligheter på denna nivå i dagsläget
2	Har de mångsidiga allmänna kunskaper och kognitiva och praktiska grundläggande färdigheter som behövs för att använda relevant information till att utföra uppgifter och lösa problem. Följer regler och använder mångsidiga redskap och verktyg i en övervakad miljö som kräver självständighet. Tar ansvar och agerar självständigt. Tar ansvar för sitt lärande. Har förmåga till livslångt lärande. Kan agera i en bekant studie- och arbetsgemenskap. Kommunikerar mångsidigt och interaktivt i olika situationer och framställer text	Grundskoleutbildning (åk 1–9) Yrkesträningsprogrammet

	på svenska. Har förmåga att interagera på minst ett främmande språk.	
3	<p>Behärskar grundläggande kunskaper, principer, processer och allmänna begrepp på sitt arbets- eller studieområde och har de kognitiva och praktiska färdigheter som behövs för att kunna utföra uppgifter och lösa problem. Väljer och använder grundläggande metoder, verktyg, material och information. Anpassar sin verksamhet till rådande förhållanden och aktuell miljö vid problemlösning.</p> <p>Tar ansvar för att egna uppgifter slutförs och agerar på ett säkert sätt i arbets- eller studiegemenskapen. Har förmåga att ta initiativ och ansvar i sina uppgifter. Förstår arbetslivets och företagandets betydelse för individen och samhället. Bedömer sin kompetens och verksamhet, sina färdigheter och sina val i anslutning till arbete eller studier.</p> <p>Har förmåga till livslångt lärande. Kan agera i en bekant studie- och arbetsgemenskap. Kommunikerar mångsidigt och interaktivt i olika situationer och framställer texter av många olika slag på svenska. Har förmåga att interagera på minst ett främmande språk även internationellt.</p>	<i>Saknas examensmöjligheter på denna nivå i dagsläget</i>
4	<p>Behärskar kunskapsbasen i breda sammanhang inom sitt arbets- eller studieområde samt vissa kognitiva och praktiska färdigheter och har förmåga att uttrycka sig. Utnyttjar dessa kunskaper och färdigheter för att lösa specifika problem inom sitt område och för att utföra uppgifter inom området. Arbetar självständigt i miljöer som vanligtvis är förutsägbara men kan förändras.</p> <p>Tar ansvar för att egna uppgifter slutförs och agerar på ett säkert och ansvarstagande sätt i arbetsgemenskapen. Arbetar hållbart, framgångsrikt och planmässigt samt organiserar sitt arbete med hänsyn till andra aktörer. Kan övervaka andras rutinuppgifter. Har förmåga att agera företagsmässigt som anställd eller som egenföretagare i branschen. Kan bedöma sin kompetens och sitt uppgiftsområde och förbättra sin arbets- eller studieverksamhet. Utvecklar sig själv och sitt arbete.</p> <p>Har förmåga till livslångt lärande. Samarbetar med olika slags människor i studie- och arbetsgemenskapen och i andra grupper och nätverk i enlighet med etiska principer. Kommunikerar mångsidigt och interaktivt i olika situationer och framställer texter av många olika slag på svenska, också sådana som anknyter till</p>	<p>Allmänbildande gymnasieexamen</p> <p>Gymnasieexamen med yrkesinriktning</p> <p>Yrkesexamen</p>

	branschen i fråga. Interagerar inom den egna branschen på åtminstone ett främmande språk även internationellt.	
5	<p>Har en bred och/eller specialiserad kunskapsbas inom sitt område samt kognitiva och praktiska färdigheter och förmåga att uttrycka sig. Utnyttjar dessa kunskaper och färdigheter för att utarbeta kreativa lösningar på abstrakta problem och för att utföra uppgifter inom branschen. Förstår beröringspunkterna mellan de yrkesrelaterade uppgiftsområdena, det egna området och övriga områden och hur dessa ansluter sig till större helheter.</p> <p>Är specialsakkunnig inom sitt område och utvecklar verksamhet, produkter och/eller tjänster. Leder och övervakar vid behov verksamhetsmiljöer och funktioner som förändras oförutsägbart. Handleder andra och övervakar uppgifter som utförs av andra. Har god förmåga att arbeta som egenföretagare i branschen. Bedömer och utvecklar egna och andras prestationer och arbete.</p> <p>Har förmåga till livslångt lärande. Samarbetar med olika slags människor i studie- och arbetsgemenskapen och i andra grupper och nätverk i enlighet med etiska principer. Kommunicerar muntligt och skriftligt på svenska med människor såväl i som utanför branschen. Interagerar inom den egna branschen på åtminstone ett främmande språk även internationellt.</p>	Specialyrkesexamen
6	<p>Har inom sitt område övergripande och avancerade kunskaper som inbegriper kritisk förståelse och bedömning av teorier, centrala begrepp, metoder och principer. Förstår omfattningen av och gränserna för olika yrkessektorer och/eller discipliner. Har avancerade kognitiva och praktiska färdigheter som inbegriper förmåga att hantera ärenden och förmåga att tillämpa samt förmåga till kreativa lösningar och prestationer som behövs för att lösa komplicerade eller oförutsägbara problem inom ett specialiserat yrkes-, vetenskaps- eller konstområde.</p> <p>Arbetar självständigt i expertuppgifter i branschen och i internationellt samarbete eller fungerar som företagare. Leder avancerade yrkesmässiga funktioner eller projekt. Kan fatta beslut i oförutsägbara verksamhetsmiljöer. Tar ansvar för bedömning och utveckling av sin egen kompetens och dessutom för enskilda personers och grupper utveckling.</p> <p>Har förmåga till livslångt lärande. Samarbetar med olika slags människor i studie- och arbetsgemenskapen och i andra grupper och nätverk med beaktande av gemenskapsaspekter och etiska</p>	Yrkeshögskoleexamen, YH

	<p>aspekter. Kommunikerar flytande både muntligt och skriftligt på svenska med människor såväl i som utanför branschen. Har förmåga till internationell kommunikation och interaktion inom det egna området på åtminstone ett främmande språk.</p>	
7	<p>Behärskar omfattande och mycket specialiserade begrepp, metoder och data som motsvarar specialkunskapen inom det egna området och som ligger till grund för självständigt tänkande och/eller forskning. Förstår kunskapsfrågor som gäller beröringspunkterna mellan det egna området och andra områden och granskar dem och ny information kritiskt. Löser krävande problem även kreativt inom forskning och/eller innovativ verksamhet där man utvecklar nya kunskaper och förfaranden och tillämpar och integrerar kunskaper från olika områden.</p> <p>Arbetar självständigt i krävande expertuppgifter i branschen och i internationellt samarbete eller fungerar som företagare. Leder och utvecklar komplicerade, oförutsägbara och nya strategiska tillvägagångssätt. Leder organisationer och/eller människor. Har förmåga att bedöma enskilda människors och grupper verksamhet.</p> <p>Bidrar till ökade kunskaper och förfaranden på sitt område och/eller tar ansvar för andras utveckling.</p> <p>Har förmåga till livslångt lärande. Samarbetar med olika slags människor i studie- och arbetsgemenskapen och i andra grupper och nätverk med beaktande av gemenskapsaspekter och etiska aspekter. Kommunikerar flytande både muntligt och skriftligt på svenska med människor såväl i som utanför branschen. Har förmåga till avancerad internationell kommunikation och interaktion inom det egna området på åtminstone ett främmande språk.</p>	Högre yrkeshögskoleexamina, YH
8	<p>Behärskar omfattande helheter och sammanhang. Behärskar de mest avancerade och/eller mest specialiserade och fördjupade kunskaperna, färdigheterna och/eller teorierna på den mest avancerade och/eller mest specialiserade nivån inom det egna området och i beröringspunkterna mellan olika områden. Uppvisar förmåga till kreativa tillämpningar. Skapar ny kunskap genom att följa god vetenskaplig praxis. Utför självständigt och tillförlitligt vetenskapligt eller konstnärligt och yrkesmässigt forskningsarbete. Utvecklar yrkesrelaterade uppgiftsområden och/eller ett vetenskaps- eller konstområde. Utvecklar och tillämpar nya idéer, teorier, tillvägagångssätt eller processer i de mest krävande verksamhetsmiljöer.</p>	<i>Saknas examensmöjligheter på denna nivå i dagsläget</i>

	<p>Arbetar självständigt i de mest krävande expertuppgifterna i branschen och i internationellt samarbete eller fungerar som företagare. Leder organisationer och/eller människor. Gör sådana synteser och kritiska bedömningar som krävs för att lösa komplicerade problem inom forskning och/eller innovationsverksamhet. Utvidgar och omdefinierar befintliga kunskaper eller yrkespraxis.</p> <p>Bidrar till ökade kunskaper på sitt område och/eller tar ansvar för andras utveckling.</p> <p>Har förmåga till livslångt lärande. Samarbetar med olika slags människor i studie- och arbetsgemenskapen och i andra grupper och nätverk med beaktande av gemenskapsaspekter och etiska aspekter. Kommunikerar flytande både muntligt och skriftligt på svenska med såväl representanter för vetenskapliga samfund som allmänheten om frågor som gäller det egna forskningsområdet och hela disciplinen och/eller yrkesområdet. Har förmåga till avancerad internationell kommunikation och interaktion inom det egna området på åtminstone ett främmande språk.</p>	
--	---	--

Bilaga 2.

Ansökningsprocess samt kriterier för samlade kompetensers placering i den åländska referensramen för examina och övriga samlade kompetenser

Ansökningsprocess

Utbildningsanordnare och övriga intressenter kan ansöka om att samlade kompetenser ska inkluderas i den åländska referensramen. Information om ansökningsförfarandet bör finnas tillgängligt på landskapsregeringens hemsida. Landskapsregeringen ansvarar för att uppdatera kriterierna eller ansökningsförfarandet vid behov. Landskapsregeringen behandlar de inkomna förslagen minst vartannat år, vid behov oftare. För att ansökan om att inkludera samlad kompetens i referensramen ska beaktas ska nedanstående kriterier uppfyllas.

De samlade kompetensernas kompetensgrund och lagstiftningsgrund

De samlade kompetenser som placeras i referensramen ska vara kompetensbaserade och de ska ha definierade kompetens-/lärandemål. Kompetensmålen anges i nationell lag eller bestämmelser och föreskrifter om dem utfärdas av en behörig instans med stöd av nationell lag. De samlade kompetenserna placeras i referensramen utgående från den kompetens som de kräver på den nivå där de som helhet bäst lämpar sig enligt best fit – principen.

I referensramen placeras inte examina som ingår i ett utländskt examenssystem eller examina som ordnas av internationella organisationer, även om det är möjligt att avlägga dem också vid åländska läroanstalter. I den

åländska referensramen placeras inte heller examina eller lärokurser som inte längre finns med i examenssystemet.

I princip placeras inte samlade kompetenser som ingår i examina separat i referensramen även om det är möjligt att avlägga dem också separat efter avlagd examen, utan de placeras på den nivå där examen i sig placeras.

Den samlade kompetensens uppgift samt dess etablering och välkändhet

De samlade kompetenser som placeras i referensramen bör vara studiehelheter som är kompetens- eller behörighetskrav för reglerade yrken eller sådana etablerade, allmänt kända studiehelheter som avläggs i stor omfattning, och genom vilka tidigare avlagda examina eller annan kompetens kompletteras, uppdateras eller utvidgas eller som förbereder för en utbildning som leder till examen eller för arbetslivet.

Den samlade kompetensens omfattning

Samlade kompetenser som placeras i referensramen bör kunna jämföras med examina eller annars vara omfattande samlade kompetenser så att deras omfattning i princip är minst 30 kompetenspoäng (ECVET) / studiepoäng (ECTS). Då övriga kriterier uppfylls och av grundad anledning kan man också föreslå att samlade kompetenser som omfattar minst 20 kompetenspoäng/studiepoäng placeras i den nationella referensramen. Eftersom olika utbildningsnivåer och -former använder olika dimensioneringsgrunder och de samlade kompetensernas omfattning inte alltid anges i kompetenspoäng eller studiepoäng används för att ange omfattningen av de samlade kompetenser som placeras i referensramen vid behov som hjälp definitionerna i meritöverföringssystemen ECVET/ECTS som används inom yrkesutbildning / högskoleutbildning. Enligt båda överföringssystemen motsvarar den kompetens som uppnåtts under ett år i medeltal 60 kompetenspoäng/studiepoäng.

CHECKLISTA – BEHÖVS NY LAGSTIFTNING?

1. Vem eller vilka kräver en förändring?

Finns det ett EU-eller internationellt perspektiv på frågan?

2. Vilket är målet?

Finns det konflikter mellan olika mål?

3. Är underlaget tillräckligt?

Behövs tilläggsutredning?

4. Vad händer om man inte gör någonting alls?

Blir problemet större och mer akut?

Vad är konsekvenserna för samhället och för enskilda om åtgärder inte vidtas?

5. Vilken utveckling av särskild betydelse för frågan kan väntas inom den närmaste tiden? Hur påverkas problemet?**6. När behövs åtgärderna?**

Är behovet av åtgärder tillfälligt?

7. Berör ärendet regeringsprogrammet eller utvecklings- och hållbarhetsagendan?**8. Kan alternativa styrmedel användas?**

Måste frågan regleras genom lagstiftning med stöd av grundlagen eller självstyrelselagen?

Går det att åtgärda problemet genom samhällsinformation, avtal, allmänna råd/rekommendation eller anvisningar?

Om checklistan visar att det finns ett behov av ny lagstiftning ska en lagstiftningspromemoria skrivas och förankras politiskt (se nästa sida).

Kontakta lagberedningen om du har frågor kring checklistan!

LAGSTIFTNINGSPROMEMORIA - INNEHÅLL

Den fristående lagstiftningspromemorian ska innehålla följande uppgifter

☐	Bakgrund till behovet av ny lagstiftning.
☐	En beskrivning av det huvudsakliga innehållet i den förslagna lagstiftningen.
☐	Förslagets konsekvenser. De konsekvenser som ska framgå är ☐ ekonomiska konsekvenser ☐ administrativa konsekvenser ☐ miljökonsekvenser ☐ jämställdhetskonsekvenser ☐ konsekvenser för barn (under 18 år) ☐ jämlikhetskonsekvenser Enligt landskapslagen (2005:66) om förhindrande av diskriminering i landskapet Åland ska diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning eller annan därmed jämförbar omständighet förhindras. ☐ konsekvenser för sysselsättningen och arbetslivet ☐ andra samhällliga konsekvenser Då konsekvenserna av ett förslag utreds kan andra sakkunniga inom framför allt landskapsförvaltningen konsulteras. Vägledning finns i justitieministeriets anvisning om konsekvensbedömning av lagförslag. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80031
☐	Lagstiftningsbehörigheten.
☐	Hur ska konsekvenserna av lagstiftningen utvärderas och följas upp?

Bifoga den ifyllda checklisten som en bilaga till lagstiftningspromemorian.

Kontakta lagberedningen om du har frågor kring promemorian!